

Prislov v ljudskem slovstvu Števana Küharja

Nina Zver

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Maribor, Slovenija, nina.zver@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2024.19>

ISBN: 978-961-286-878-9

Prispevek temelji na slovarskem prikazu prislovov, evidentiranih v delih bratonskega zbiratelja ljudskega izročila Števana Küharja (1882–1915). Gradivo je zajeto iz treh njegovih objav v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* (1910, 1911, 1913). Izpisane prislove obravnavam tudi z glasoslovnega, oblikoslovnega in besedotvornega vidika ter preverjam njihovo zastopanost v *Slovarju stare knjižne prekmurščine*, *Slovarju beltinskega prekmurskega govora*, *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarskem slovarju* in Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju*.

Gljučne besede: zgodovina slovenskega jezika, prislov, slovar, glasoslovje, oblikoslovje, besedotvorje, Števan Kühar

The article is a dictionary presentation of adverbs as documented in the works of the folklore collector Števan Kühar from Bratanci (1882–1915). The material from three of his publications in *Časopis za zgodovino in narodopisje* (1910, 1911, 1913) is taken into account. The adverbs in question are analyzed from phonological, morphological and word-formation perspectives. In addition, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar* and *Pleteršnik's Slovene-German Dictionary* are checked for the presence of these adverbs in them.

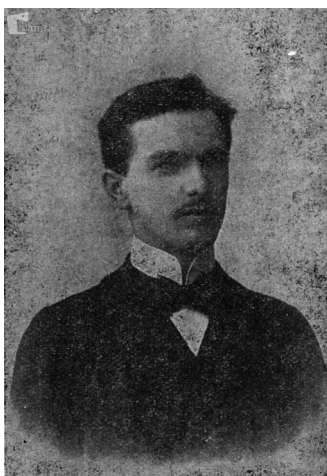
Keywords: history of Slovene, adverb, dictionary, phonology, morphology, word-formation, Števan Kühar

Uvod¹

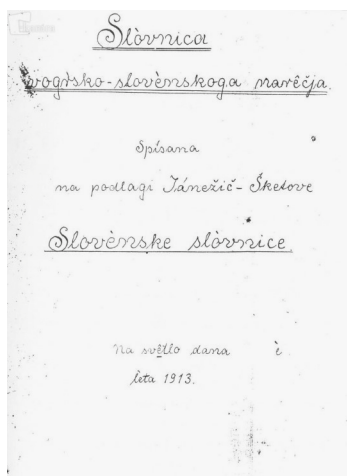
Števan Kühar (1882–1915; Slika 1) se je v prekmursko kulturno zgodovino zapisal kot bratonski zbiralec ljudskega izročila. Narodno blago je objavljaj

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156: *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* (vodja dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

večinoma v prekmurskih časopisih – *Kalendarju Srca Jezušovoga*, *Marijinem listu* in *Novinah* – zajetno količino pripovednega izročila pa v *Časopisu za zgodovino in narodopisje* (1910, 1911, 1913, 1914). V periodiki se je podpisoval s psevdonimi *Š. K., P., Dolinec, Dolenski Marko* (*Slovenska biografija*, na spletu). Skupaj z Ivanom Jeričem je izdal *Narodne pesmi Vogrskih Slovincov* (1913), v rokopisu pa je ostala Kūharjeva *Slòvnica vogrsko-slovènskoga narèčja* (1913; Slika 2), natančneje dólinske različice prekmurskega narečja, ki jo je na 132 straneh priredil po Janežič-Sketovi *Slovenski slovnici* iz l. 1900. Danes jo hrani Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša (Narat 2007: 366, op. 5).

Slika 1: Portret Števana Kūharja
Vir: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/stevan-kuehar-1882-1915-zapisovalec-ljudskega-bлага-v-prekmurscini/>

Slika 2: Naslovnica Kūharjeve slovnice
Vir: <https://www.kamra.si/mm-elementi/slovnica-vogrsko-slovenskoga-nar-cja/>

Zapisovanja ljudskega izročila se je Kūhar lotil zaradi ljubezni do materne jezika in tudi z narodnostnopoljevalnim razlogom, »ka sã tak Slovãnci na ovon krãji Mürã zoznãnijo z-narèčjon pa z-lückof poezijof svoji prèkmürski bratof« (Kūhar 1911: 47). Čehova (2003: 455) Kūharjevo folklorno gradivo kljub nekaterim metodološkim pomanjkljivostim ocenjuje kot »pomemben dokument časa«, nastal kot rezultat poziva Karla Štreklja k zbiranju ljudskega blaga. Štrekljeva »navodila za vestno fonetično zapisovanje narečne ljudske proze« so »izšla iz natančne filološke metode«, in pomagala so oblikovati tudi pripovedne zapise Števana Kūharja, ki so opremljeni s pojasnili o fonetičnem zapisovanju in z razlagami narečnih

besed (Čeh 2003: 453). Najbolj fonetično natančno, avtentično in govornjeni prekmurski besedi približano je Kühar ljudsko blago zapisal v tretjem delu objavljenih pripovedi, pri čemer je treba v ozir vzeti dejstvo, da gre za starejši, še nepoenoteni način fonetične transkripcije.

Metodologija

V članku podajam slovarski prikaz prislovov, evidentiranih v treh Küharjevih objavah ljudskega izročila v *ČZN* (1910, 1911, 1913). Pri zgradbi slovarskega gesla v glavnem izhajam iz predloga za zasnovo zgodovinskega slovarja Natalije Ulčnik (2009: 130–8),² pri čemer pa ne vključujem etimološkega razdelka. Slovarski sestavek vsebuje glavo s krepko poudarjeno iztočnico, zaglavje z opredelitvijo vrste (in podvrste) prislova, pomensko-razlagalni razdelek s ponazarjalnim gradivom (zapisanim identično, kot je v objavi v *ČZN* – popravljene so zgolj očitne tiskarske napake) in mestom navedbe, ki lahko vsebuje primere posebne rabe (npr. *kot sestavina glagolskih kalkov; pregovor; z oslavljenim pomenom; v nikalnih stavkih*). Sledi dokumentarni razdelek (z oznako) , ki prikazuje izpričanost prislovov v *Slovarju stare knjižne prekmurščine* (SSKP), Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (Plet.), *Slovarju beltinskega prekmurskega govora* Franca in Vilka Novaka (Nov.) ter Mukičevem *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarskem slovarju* (Muk.). Vodilka povezuje pomensko povezane iztočnice.

Prislovi so razvrščeni po abecedi; če je pisnih različic več, so te prav tako urejene po abecednem redu (npr. ajnog, ajnok) ali glede na to, katera je običajnejša (npr. gnjesden, dnesden). Pri zapisu iztočnic ohranjam zaokrožena samoglasnika ü in ö, Küharjeva ű in ős sta zamenjana z ü in ö, dvoglasnika ô in ê pa sta zapisana kot ou in ej.

Večpomenke v pomenskorazlagalnem razdelku se ločijo z arabskimi številkami, medtem ko dve poševnici uvajata podpomene. Razlagalni del je povzet po Slovarju slovenskega knjižnega jezika ali Sinonimnem slovarju slovenskega jezika, vrsta prislova pa je določena s pomočjo Slovenskega pravopisa oz. Sinonimnega slovarja slovenskega jezika.

² Trenutno najsodobnejši in najpopolnejši zgodovinski slovar je *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (www.fran.si), ki zajema iztočnice iz besedil slovenskih protestantskih piscev.

Slovar prislovov

A

ajnoug, ajnouk kratn. prisl., nedol. čas. prisl. zaim.

1. enkrat; izraža, da kaj nima ponovitve: Prlé já níkaj nê vídla, líki kak sã já ajnôg znáglíč názáj obrnôla, tak já fčásig vragá zaglédnola na non brêsti. ČZN 1911, str. 53

2. nekoč; izraža ne natančneje določen čas, v katerem se kaj zgodi: Ajnôk já š-čárnã šôlá diják jáko trúďän prišão do-Brátonãc. ČZN 1911, str. 52

3. naenkrat; izraža trenutnost, nepričakovanost: Ajnôk sã já pa sámò zosúkaq vôtãr okôli njãga ČZN 1911, str. 56

📖 Nov. (ajnouk gl. ednóuk)

🗨 inda, ednouk, enkrat, dvakrat, stoukrat, trikrat, večkrat, negda, nigda

B

bejlo nač. prisl.

belo; take barve kot sneg ali mleko: té dúše mórejo vse bélo oblêčene bití ČZN 1910, str. 126

📖 Nov. (béili -la -lo, prid.), Muk. (bèjli -a -o, prid.), SSKP (béjli -a -o, prid.)

bliže primer. prostor. prisl.

bližje; izraža manjšo razdaljo v primerjanju: Stôpo já zátò bližã, je zéq tò knigo v-rôká pa já zãčno ž-njé čtèti. ČZN 1911, str. 52

📖 SSKP (bliže), Plet. (blízu III. compar. bliže), Muk. (blíže)

🗨 blúzi

blúzi prostor. prisl.

1. blizu; izraža majhno razdaljo: Té grôznã pokôrã sta pa nê môgla včíniti, zatô ka sôsídjá jáko blúzi májo 'rámbã ČZN 1913, str. 36

📖 SSKP (blúzi in blízi), Muk. (blúzi), Nov. (blúzi)

🗨 bliže, polek

bole primer. mer. prisl.

1. bolj; za stopnjevanje pridevnikov, nepridevniških prislovov ali za izražanje večje mere glagolskega dejanja ali stanja: Žè dôsta lèpij gajòv i njív je sprãvila na níkoj i se posplòj bóle blíža k vesnicã. ČZN 1910, str. 106

2. bolj; omejuje pomen pridevnika, prislova ali prislovne zveze: Prošécija je bole po vogrškom, ki právjio proseció ČZN 1910, str. 111, op. 2

📖 Nov. (bòle), Muk. (bòle), SSKP (bòle tudi bôlej)

🗨 najbolje

bouše primer. nač. prisl.

primernik od dobro: Nêštèrni právjio ôgen, drúgi ôgjen; tò je bóle po starínskom i túdi bóše ČZN 1910, str. 111, op. 6

📖 Nov. (bouše), SSKP (bóugše, sam.)

🗨 dobro, najbouše

Č

čalarno nač. prisl.

zvijačno, varljivo: Tò sã nyãmã právãč čalárno vidlo, zátò já stãno pa šò glédat. ČZN 1913, str. 14

📖 Muk. (čaláren, prid.), Nov. (čaláren, prid.), SSKP (čalárno), Plet. (čalárøn, prid.)

časi čas. prisl.

včasih: Čãsi sã túj z-rãsojami prkážã. ČZN 1911, str. 53

📖 SSKP (čãsi), Plet. (čãsi)

🗨 fčasí, včasí, fčasig, fčasík, včasí, včasík

čerezret nač. prisl.

izredno: Stáro so natô obläteli čämérjã, pa sä jä čärãzrét 'ápila präklinyati. ČZN 1913, str. 31

čiduže, či duže mer. prisl.

čedalje; izraža postopno naraščanje ali upadanje: Vrák jä nê pobègno, liki jä ščã čidužã vékšã návôlä dělão. ČZN 1913, str. 34 dã so vidli, ka či dužã bôlä prti nyin idã, so zmätãli kosé pa srpé f pšãnico ČZN 1913, str. 18

☞ Nov. (čiduže), Muk. (čédúže in čédãle)

črstvo nač. prisl.

čvrsto: Diklíčka jä bèžãla domô pa domã, bãr prilé nê znãla gúčati, jä zãj lipô črstvo pítãla mätãr ČZN 1913, str. 28

☞ Plet. (črstov, prid.), Nov. (črstev, prid.), SSKP (črstvi, prid.)

D

dale, dele primer. prisl. kol. prostora

1. bolj daleč: Z-lažjôv dãlä nãmrã, do prëlãza. ČZN 1911, str. 72

2. izraža premikanje od določenega mesta: Šla sta zãto dãle i sta prišla do koscôv, ki so se rãvno k zaùtreki sprãvlali.

ČZN 1910, str. 108

☞ Nov. (dãle, dèle), Muk. (dãle), SSKP (dãle)

☞ daleč, deleč, nadale, nadele

daleč, deleč prisl. kol. prost.

izraža (veliko) razdaljo: Med Renkôvci i med Didèrovci nê dãleč od vélke cèste je stãla kapélica na čãst sv. Jéderti. ČZN 1910, str. 111 Ižo jä pa nê môđ dãläč od mlína ČZN 1913, str. 14

☞ SSKP (dãleč), Plet. (dãleč), Nov. (dãleč, dèleč), Muk. (dãleč)

☞ dale, dele, nadale, nadele

dašte poudar. ozir. poljubn. čas. prisl. zaim. zv.

kadar koli; izraža poljubnost časa: Pa dãšté jä šô f Čãransofcã, na vélkoj cèsti

so ga sãli zgrãbilã ČZN 1913, str. 12

☞ SSKP (gdãšté)

davno čas. prisl.

pred dolgim časom, zdavnaj: Dã jä pa drgôč prišão pozvidãvat, njãmi jä Bôk prãvo, ka jä ži njãgov gôd dãvno mïno.

☞ SSKP (dãvno), Plet. (dãvno), Nov. (dãven -vna -vno, prid.), Muk. (dãvnik)

☞ ne davno

dendenešnji čas. prisl.

danes, dandanes: Gospôdje grãda pa èšče déndenèšnji nêmajô nìkše sréče v ròdbini.

ČZN 1910, str. 113

☞ SSKP (déndenèšnji), Nov. (déndenešnji)

☞ gnjes, gnjesden, dnesden

dobro nač. prisl.

prislov od dober: zãto jo jä idnôg dòbro drãpno s-pãsnicof po hřpti ČZN 1911, str. 63

☞ Nov. (dôber -bra -bro, prid.), Muk. (dôbro), SSKP (dôber -bra -bro, prid.), Plet. (dôbër, dóbra, prid.; dóbro, sam.)

☞ boše, najboše

dol, doli cilj. prostor. prisl.

izraža gibanje ali smer proti nižjemu kraju: Eden rãnski mi je dòl spãdno i ga iščem ČZN 1910, str. 114

kot sestavina glagolskih kalkov: Vráta so dòli zaklèpali ČZN 1910, str. 112

☞ SSKP (dòli), Plet. (dòl, dóli), Nov. (dòli, dòl), Muk. (dój)

☞ gor, gori

doma mestov. prostor. prisl.

v domači hiši, v svojem stanovanju: Ma-tožãlãma so nê domã najšli, sãmo sinú.

ČZN 1911, str. 61 // *v domačem kraju, v domači deželi*: Lúbi môj brãt, ostãni tí domã, pan jä šlã mesto tãbé g vojãkon! ČZN 1913, str. 8

☞ SSKP (domã), Plet. (domã), Muk. (domã), Nov. (domã)

☞ domou, gzdomi, kzdomi

domou cilj. prostor. prisl.

v domačo hišo, v svoje stanovanje: Ādni prāvijo, ka tō tākšā dētā (h)ōdi domō jōkat, štāro jā māti sáma od živilēnja sprāvila; drūgi pa prāvijo, ka tō tākši prāminōči (h)ōdi domō jōkat ČZN 1911, str. 58 // *v domači kraj, v domačo deželō:* Nazādnje se je Ānika podála nekam dáleč na božopōt i se je s té pōti nigdār več nē povrnōla domō. ČZN 1910, str. 117

▣ SSKP (domōu, domō), Plet. (domōv), Nov. (domōu)

☞ doma, kzdomi, gzdomi

dosta mer. prisl.

dosti, mnogo, veliko: V indašnji časaj, pōkāč jā ščā dōsta logōv bilō, so sā vilā rādā držālā prinās. ČZN 1911, str. 51

▣ SSKP (dōsta), Plet. (dōsta), Nov. (dōsta), Muk. (dōsta)

☞ malo, jako, precī, preveč, vnoġo, zadosta

dotejčas kaz. čas. prisl. zaim.

dotlej; izraža čas, trenutek v preteklosti, do katerega je dejanje trajalo: Dotēčas kúci žālēzo, pōkāč jā tōplo. ČZN 1911, str. 70

▣ SSKP (tečas in tēčas), Nov. (tēčas)

☞ dozďaj

dozdaj kaz. čas. prisl. zaim.

do tega časa, trenutka: Dozdāj je sinā skōro nobēden nē mēo ČZN 1910, str. 113 Či stā dōzdaj f tōj 'obānyi trgāli, tīgajtā zāj āščā bōlā! ČZN 1913, str. 21

▣ SSKP (dōzdaj), Plet. (dozdāj)

☞ dotečas, zaj, zdaj

drġouč, drūġouč zapored. prisl., drug. čas. prisl.

drugič; pri ponavljanju na drugem mestu: Dā jā pa drġōč prišāġ pozvidāvat, njāmi jā Bōk prāvo, ka jā ži njāġov ġōd dāvno mīno. ČZN 1911, str. 62 Za 'n krātek čas je žē drūġōč na srēdi hiže lēzao. ČZN 1910, str. 121 // *ob naslednji, drugi priložnosti:* Sāki

tākši člōvik prāvi, ka jā dōbro pōznaġ té cōmprnicā, štārā so ga gonilā, da njīn jā pa mōġāġ oblūbiti, ka jā f-cēlon svōjān živilēnji nikomi nā ovādi, zāto ka ga ōvači drġōč vmorijo āli njāmi pa govorēnjā zāmājo. ČZN 1911, str. 56

▣ Nov. (drġōuč), Muk. (drġāuč), Plet. (drūġič, drūġōč), SSKP (drūġōč, drūġōuč)

☞ prvikrat, tretīč

dugo čas. prisl.

prislov od dolg: Dūġo so si prāmišlāvali, kaj napravili. ČZN 1913, str. 17

▣ Nov. (dūġo), Muk. (dūġo), SSKP (dūġo)

☞ duže

duže primer. prisl. kol. časa

dlje; izraža daljše trajanje: Bistrčānāc jā potōn āščā dūžā rībo pa jā vnožino rīp nalōvo. ČZN 1911, str. 54

▣ Nov. (dūže), Muk. (dūže), SSKP (dūže)

☞ dugo, čiduže, či duže

dvakrat kratn. prisl.

izraža dve ponovitvi: Dvākrat na svēti. ČZN 1913, str. 5

▣ SSKP (dvākrat), Plet. (dvākrat)

☞ ajnoug, ajnoug, ednoug, enkrat, stoukrat, trikrat, večkrat

E

ednoug kratn. prisl., nedol. čas. prisl. zaim.

1. enkrat; izraža, da kaj nima ponovitve: Prvi ričē sta ži nē sāmō ādnōk sprāvili v-zadrēġo tak čtēfca, kak tūj poslušāfcā pr čtānjē Mōharovij knīġ. ČZN 1911, str. 76, op. *

2. nekoč; izraža ne natančneje določen čas, v katerem se kaj zgodi: Ednōk je rakičanskomi ġrōfi rānški pod stō spādno. ČZN 1910, str. 114

▣ SSKP (ednōuk tudi ednōk), Nov. (ednōuk, idnōuk), Muk. (ednāuk), Plet. (enōk, ednōk)

☞ ajnoug, ajnoug, dvakrat, enkrat, idnoug, idnoug, inda, negda, nigda, stoukrat, trikrat, večkrat

enkrat nedol. čas. prisl. zaim.
enekoč; izraža ne natančneje določen čas, v katerem se kaj zgodi: Enkrát sta pa do nèkše kovavneice prišla Kristuš i Pèter ČZN 1910, str. 108 Ènkrát je prišeo eden starèši Bèltinčar, Trátnjek, k njoj pozvedávat, ka de se ž njim godílo po smrti. ČZN 1910, str. 126

▣ Muk. (ènkrat), SSKP (ènkrat), Plet. (ènkrat)
☞ inda, ajnok, ajnog, dvakrat, stoukrat, trikrat, večkrat, negda, nigda

esi kaz. smer. prostor. prisl. zaim.
sem, semle; izraža premikanje ali usmerjenost h govorečemu: Nazágnya san sä poročo äši v äto vašo molitvárnico ČZN 1913, str. 28

▣ Nov. (èsi, sè), Muk. (ès), SSKP (èsi, èse), Plet. (esi)
☞ se, ta, tanta

etak kaz. nač. prisl. zaim.
tako; izraža način dejanja: Pobiráš si je pa ètak mislo: ČZN 1910, str. 121 Oni, ki so ga ži vidli, ga opišùjajo ätak: ČZN 1911, str. 53
▣ SSKP (ètak), Nov. (ètak, tàk), Muk. (ètak), Plet. (etak)
☞ ovači, ovak, tak

F

fčasi, fčasig, fčasik, včasi, včasik čas. prisl., okolišč. prisl.

1. takoj; izraža, da se kaj zgodi brez odlašanja: Fčasik já pr stròji búu pa ga já gnào bräzi täžävä. ČZN 1911, str. 55 Tò já pa zvèdo níkši Grškovnyák, pa já fčasi krédi búu ČZN 1913, str. 36

2. takoj; izraža, da se dejanje zgodi v zelo kratkem času: Zákaj mrtväcä fčasik nä zakápläjo? ČZN 1911, str. 63 Vè pa já znán ètèti od sečov pa ti já fčasi prážänén! ČZN 1913, str. 21 I'nda so lidí, dà já štäri m̀ro, fčasig zakápali ČZN 1911, str. 63 Bòža ròka ga je včasik doségnola. ČZN 1910, str. 111

3. takoj; izraža, da za nastop dejanja, stanja zadošča nepomemben vzrok: Näsmi njämi písta pokázati, ka njämi fčasik čòbä naskriš idäjo. ČZN 1911, str. 72 Vè bábä stä tàk nòrä, ka fčasi jòčätä, či vam možé odžänéjo. ČZN 1913, str. 11

▣ SSKP (včasí), Nov. (fčasí), Muk. (včasik), Plet. (včasí)

☞ časi, fčasí, včasí

fčasí, včasí čas. prisl.

včasih: Fčasí äščä práj koga píta ČZN 1911, str. 57 Včasí je túdi právila, da je tòga ali ònoga dèdek v pèkli. ČZN 1910, str. 124

▣ SSKP (včasí tudi včasih), Nov. (fčasí), Muk. (včasik), Plet. (včasih)

☞ časi, fčasí, fčasig, fčasik, včasí, včasik

fküp, vküp nač. prisl.

skupaj; izraža medsebojno združenost ali združevanje: Dà já pa ajnòg z gròfon fküp prišäo, nyämi já té napùno mošnyò pa ga já nagúčäo, naj drgòč mèri ČZN 1913, str. 22 Tü píta tò dèco, ka do dèlala, da tò vküp nòsijo. ČZN 1910, str. 116

▣ Nov. (fküp, fküper), SSKP (vküp, vküpe, vküper), Muk. (vküp), Plet. (sküp, vküp)

☞ narazno, vred

G

gde, ge vpraš. mestov. prostor. prisl. zaim.

1. kje; izraža vprašanje po kraju, na katerem se dejanje dogaja: Gè zäj já san?! ČZN 1913, str. 33

2. kje; izraža, da se dejanje dogaja na nedoločenem, poljubnem kraju, mestu: Gda je vrág gdè dète podmèno, túdi tam je znála tá bábä právo dète nazáj spräviti. ČZN 1910, str. 125 Nájráj so sä držälä v-lògi, gè na kàkšän skrivnon mèsti pòlåg vodé. ČZN 1911, str. 51

▣ SSKP (gdè, gè), Nov. (ge), Muk. (gé), Plet. (gdè)

getan poljubn. mestov. prostor. prisl.
*kje, tu in tam; izraža, da se dejanje do-
 gaja na nedoločnem, poljubnem kra-
 ju, mestu:* »h« glásnik já nà-konci rêči
 zâfsâma prâmino âli sâ já pa sprâmêno
 v »j«; v-začétki, pa srâd rêči sâ já ģetan
 obdržao. ČZN 1911, str. 47

▣ SSKP (gdêtam)

☞ gde, ge

globlej primer. mer. prisl.

primernik od globoko: Pr kòpanji pa
 nâsmi nikaj gúcati, záto ka ôvači pênâzi
 globlê nôtri v-zâmlô idâjo. ČZN 1911, str. 57

▣ SSKP (glôbše), Nov. (globši, globokéjši,
 prid.), Plet. (globši, globaljši, prid.)

gnjes čas. prisl.

dandanes; v sedanjem času, zdaj: Ğilica
 já te odlâtêla v-lôk, ģê âščâ gnjâs spêvlâ
 svôjo túžno pêsmicô. ČZN 1911, str. 65

▣ Nov. (gnjês 'danes'), Muk. (gnês 'danes'),
 SSKP (gnês, gnjês 'danes'), Plet. (dnês 'danes')

☞ gnjesden, dnesden, dendenešnji, vütro

gnjesden, dnesden čas. prisl.

dandanes; v sedanjem času, zdaj: Dnes-
 dén že samo ništeren cigeo, kak razvalina,
 kâže mêsto, gdê so nêgda slovênski re-
 dovnícje glásili rêč bôžo. ČZN 1910, str. 110
 Kak âščâ ģnjâsdén norê lústvo, zlásti pa
 žânski spól na fâjnščâk, tâk so norêlâ
 žânskâ pa deklâ nigda za fâjnščâkon.
 ČZN 1911, str. 62

▣ Nov. (gnjês ~ dén), Muk. (gnêsden)

☞ dendenešnji

gor, gori cilj. prostor. prisl.

*izraža gibanje ali smer proti višjemu
 kraju:* Natô ga já lápâc itro popâdno pa
 pójo, ôvači-j odisâo ģôr prtí nâbéson. ČZN
 1911, str. 64

kot sestavina glagolskih kalkov: On, kí je krí-
 žec gori nêseo, je mametlív grátao. ČZN
 1910, str. 110

▣ Nov. (ģôr, ģòri), Muk. (ģór), SSKP (ģòri),
 Plet. (ģôr, ģòri)

☞ dol, doli

gostou kratn. prisl.

*pogosto; izraža, da se dejanje večkrat
 pojavi, ponovi:* Lidjé si gučijjo, ka vrâg
 ģostô žâné Nêmcon ribâ ģôr po Mûri. ČZN
 1910, str. 54

▣ SSKP (ģostou), Nov. (ģostou), Plet. (ģôst,
 prid.)

☞ pogousci, porejci

grdo, grdou nač. prisl.

*prislov od grd; izraža, da dejanje, sta-
 nje v estetskem pogledu vključuje pre-
 vladujoče negativne lastnosti:* On vrâk,
 štâri sâ Slovâncon prkažûvlâ, já nigdâr
 nê tâg ģrdo čârân pa odôrân ČZN 1911, str.
 53 Dičâka sta sâ pa natô pot plôd vdâрила
 pa tâg ģrdô ârjòvila ČZN 1913, str. 30

▣ Nov. (ģrdi -a -o, prid.), Muk. (ģrdo: 1. 'ģr-
 do', 2. 'zelo, nadvse'), SSKP (ģrdo, ģrdou), Plet.
 (ģrd, prid.)

☞ lepo, lipo

H

hitrej, itrej primer. nač. prisl.

primernik od hitro: Ali nê je bila tak zvíta,
 kak prvêšnja; člòvek bi hitrêj vèrvao, da
 nê bila pri právoj pámeti. ČZN 1910, str. 126
 Pròso ga já pédâsâtko, ka râkši 'itrê vâč
 naprávi. ČZN 1913, str. 24

▣ Muk. (hítro), SSKP (hítro, hitroma), Plet.
 (hítar, prid.)

☞ hitro, itro

hitro, itro nač. prisl.

*1. prislov od hiter; izraža, da dejanje
 poteka, je opravljeno z veliko hitrostjo:*
 Bûa já bržna bila pa já itro prêk vodé
 pâlisnola ČZN 1911, str. 67 Dâ sta štindâra
 f 'ížo stópila, já âdân vrâk 'itro vò s 'izâ
 prâmino ČZN 1913, str. 35

2. prislov od hiter; izraža, da se kaj zgodi v kratkem času: A tũdi tam njoj je srèãa nê ðũgo slũžila, ar so jo hitro zgrãbili v lažej. ČZN 1910, str. 127

☞ SSKP (hitré, hitréj)

☞ hitrej, itrej, pomali, naglo, nanagloma, zna-gliã

I

idnoug, idnoug kratn. prisl.

1. enkrat; izraža, da kaj nima ponovitve: Dã já »molitãf« oprãvo, já idnôk s pãsnicov vdãro po glãžovini ČZN 1913, str. 24

2. naenkrat; izraža istoãasnost: Na Tišini pa v-Martjãnci so sã v-obõma mêtoma idnôg zãcnoli cãrkví zidati ČZN 1911, str. 61
☞ ajnoug, ajnoug, ednoug, dvakrat, enkrat, stoukrat, trikrat, naednoug, najdnoug, najnoug, najnoug, ob ednem, veãkrat

inaãi drug. naã. prisl. zaim.

drugãce: Nikšì bõltinski možãcjã pa inããi prpovidãvlo. ČZN 1913, str. 15

☞ SSKP (nããì), Nov. (inããì), Plet. (inããì, nããì)

☞ ovaãì, ovak

inda nedol. ãas. prisl. zaim.

nekoã; izraža ne natanãneje doloãen ãas, v katerem se kaj zgodi: Tak já prãj prinas inda ðõsta ràkov bilõ, zãj ji pa nêga vãã ČZN 1911, str. 59

☞ Nov. (índa), Muk. (índa), SSKP (índa), Plet. (índa)

☞ ajnoug, ajnoug, ednoug, enkrat, negda, nigda

J

jako mer. prisl.

zelo, moãno: V-võdi, na štãroj zãmlla plãva, sta dvê jáko vãlkivi ribi. ČZN 1911, str. 59

☞ Nov. (jàko), Muk. (jàko 1. 'hudiã', 2. 'dobro'), SSKP (jàko), Plet. (jàk, prid.)

☞ dosta, preci, trdno, trno

jouãì naã. prisl.

jokaje: Ådan já jõãìã prãvo, ka ga åšãã tõ lêtõ, štãro pridã, bújãjo. ČZN 1911, str. 65

☞ Nov. (jõuãìã), Plet. (jõãìã)

K

kajšte poudar. ozir. poljubn. zaim.

karkoli; izraža poljubno stvar, pojav: Tí tè gũci, ðã ðã bík prãro; pa åšãã tè nê kajšté, liki: Gospõnã, kã vãljiõ, kã? ČZN 1911, str. 73

☞ SSKP (kãšté, kãj šté)

☞ kakoli

kak vpraš. naã. prisl. zaim.

kako; izraža vprašanje po naãinu dejanja, dogajanja, stanja: Kãk so inda vragã norili? ČZN 1911, str. 55

☞ Nov. (kãk), Muk. (kãk), SSKP (kãk), Plet. (kãk)

☞ tak

kakoli poudar. ozir. poljubn. zaim.

karkoli; izraža poljubno stvar, pojav: S têt si je od vragã pridõbo tàkšo mõã, da je slètkar vse zãdeo, kãkõli je štèõ. ČZN 1910, str. 120

☞ SSKP (kãkõli), Muk. (kãkõli)

☞ kajšte

kakšte poudar. ozir. poljubn. naã. prisl. zaim.

kakorkoli; izraža poljubnost naãina: Naj bõ pãš kãkšté béli, bu(h)é zãto li ããrnã mã. ČZN 1911, str. 73

☞ SSKP (kãkšté), Nov. (kakšté), Plet. (kakšte, kakšteã)

kama vpraš. smer. prostor. prisl. zaim., poljubn. smer. prostor. prisl. zaim.

1. kam; izraža vprašanje po kraju, proti kateremu je dejanje usmerjeno ali ga doseže: Kãma naj ðenem? ČZN 1910, str. 120

2. kam; izraža usmerjenost v nedoloãeni, poljubni kraj ali dosego tega kraja: Čãsi

sã tÿj zgodí, ka kùga človeka správája, da vnóči kama idã. ČZN 1911, str. 58

📖 Nov. (káma), Muk. (káma), SSKP (káma), Plet. (kama)

kamašte poudar. ozir. poljubn. smer. prostor. prisl. zaim.

kamorkoli; izraža poljubnost usmerjeno-sti: Kamašté já šô, tóga psã sã sãli sãov zéq. ČZN 1913, str. 11

📖 Nov. (kámaštéc), SSKP (kámšté), Muk. (kámaškés)

kcoj mestov. prostor. prisl.

zraven; izraža dodajanje: Potòm je pa nazáj nèseo i kcój djáo, gdé je vkrèj odžagao. ČZN 1910, str. 108

📖 Nov. (cój, kcój), Muk. (cúj)

👉 vkrej

kelko vpraš. mer. prisl. zaim.

1. koliko; vprašuje po številu ali količini: Kãlko cênã má tá kráva? ČZN 1913, str. 18

2. koliko; izraža veliko količino ali mero: Nè dugo po tòn já šô mládi Prãklãti v Ížãkofcã k svòjãmi tãsti pa sã já tãn tóžo, kãlko strãotã morãjo domã trpãti. ČZN 1913, str. 33

📖 Nov. (këlko), Muk. (këlko, kèuko), SSKP (kèliko)

👉 telko

kelkoštekrať ozir. poljubn. količ. kratn. prisl. zaim.

kolikor koli krat; izraža poljubno število ponovitev: Pa slãtkar, kãlkoštekrať já šô té kmãť pólãk kríža, sãli já čùv glãs ČZN 1913, str. 11

kesnej primer. mer. čas. prisl.

kasneje; primernik od kasno: Nikãlko lãt kãsnã já prĩšão drùgi tihínãc vãs. ČZN 1913, str. 24

📖 SSKP (kesnj)

👉 kesno, prekesno, sledkar, sletkar

kesno mer. čas. prisl.

pozno; izraža, da se kaj zgodi, ko je do določenega časa, roka malo, premalo časa: A hlãpec je právo, da tò on zakrívó, či sta kãsno prĩšla, zãto on šcã prvlã kaznùvan bití. ČZN 1910, str. 115 Kãma kãsno idãš, tá kãsno prídãš. ČZN 1911, str. 72

📖 SSKP (kãsno), Nov. (kãsno), Muk. (kãsno), Plet. (kãsãn, prid.)

👉 kesnej, prekesno

kmeče nač. prisl.

temãčno, mračno: Dã já vãcãr kmãcã grãtalo, já fãasi biló čùti, ka já prãminóča pr zíbãli pa nadãja dëtãcã. ČZN 1913, str. 5

📖 Nov. (kmãcã), Muk. (kmãcãen -čna -, prid.)

količkaj mer. prisl. zaim.

izraža prav majhno, še mogočo mero, stopnjo: Pólãk Mãlínãc já nikša grãba, štarã grabã sã lidjã vãcãr, dã sã kólíčkaj zamračí, pazlívó ogíblãjo. ČZN 1913, str. 9

📖 Nov. (kólíčkãj), Muk. (kólíčkaj), Plet. (kólíčkaj)

komaj nač. prisl.

izraža težavno uresničitev dejanja: Fcãsik já pr stròji búv pa ga ja gnãv brãzi tãžãvã. Prlé so ga pa štirjã (h)lãpci kómaj gonili.

ČZN 1911, str. 55

📖 Nov. (kùmaj), Muk. (kómaj), SSKP (kòmaj, kùmaj), Plet. (kômaj)

kstrani smer. prostor. prisl. zv.

vstran: Dičãka sta sã pa natò pot plòd vdãrila pa tag grdò ãrjòvila, ka já Prãklãtoga škrãp obĩšão, pa já bãžão kstrãni. ČZN 1913, str. 30

📖 Nov. (strãni), Plet. (strãni)

👉 prstrani

kzdoumi smer. prostor. prisl.

od doma: Ížo já pa nè mòo dãlãč od mlína, tãk ka já gzdómi lãjko vido, kã sã pr mlíni godí. ČZN 1913, str. 14

▣ Nov. (zdóumi), Muk. (zdóma, zdómi), SSKP (zdómi), Plet. (zdóma)

☞ doma, domou

L

lejko nač. prisl.

1. *lahko; prislov od lahek*: Té člòvek bi jáko lèjko s svòjimi pénezami živo i njemi nèbi trbèlo beráčiti. ČZN 1910, str. 118

2. *lahko; izraža zmòžnost, sposobnost za kako dejanje*: Gda je lèpo vrème, tè prej lèjko vídi krížec v vòdi té vtònjene cèrkvi. ČZN 1910, str. 109 // *izraža mòžnost uresničitve dejanja ali stanja*: »Te zàjtra zarán nakrmi kobilä, ka va ranê šla orát, lájko nama divjä dèklä krápca prnáséjo!« ČZN 1911, str. 51

3. *izraža prošnjo, omiljeno zapoved*: Bi lèjko äte ali té, ali èni ali òv Miška mro, nè rávno tí! ČZN 1910, str. 123

▣ Nov. (lèjko), SSKP (lèhko, lèjhko, lèjko), Muk. (lèjki -a -o, prid.), Plet. (láhək, prid.)

☞ lezej, leži, najleži, teško, težko, zlejka, žmetno

lepou, lipou nač. prisl.

1. *prislov od lep*: Stínsoli so ga prej pod svoj plášè i so ga jáko lepò tolázili. ČZN 1910, str. 113–114 záto tä lipò pròsin, povè domáčin, náj dájo kònci na tri čarnä mãšä za mãné ČZN 1913, str. 3

2. *vljudno, prijazno*: Štò sä ž-njòf sréča, jo lipò mòrà pozdráviti z-ričmi: »Dòbro ùtro, tática!« ČZN 1911, str. 58

3. *izraža, da se dejanje, stanje povezuje s pozitivnimi lastnostmi v estetskem pogledu*: Lipòvčarje so pa lepò znäli pôle obdelávati. ČZN 1910, str. 109

▣ Nov. (léipi -a -o, prid.), Muk. (lèjpi -a -o, prid.), Plet. (lèp, prid.), SSKP (lepó, léipo, lepóu, lipóu)

☞ grdo

lezej primer. nač. prisl.

lažje; primernik od lahko: Ali prvlé, kak se hápijo (začnejo) pokrívati, z ritòvine

naprávijo šòpe [n. Schaub], štère potòm ležèj na strèho lúčajo. ČZN 1910, str. 111, op. 1

▣ Nov. (ležéi), Muk. (ležèj), SSKP (lehžé)

☞ lejko, leži, najleži, nalejci, težko, teško, zlejka, žmetno

leži primer. nač. prisl.

lažje; primernik od lahko: »Jèjte, jèjte, li mòre jèsti, ka te leži dèlali«, právijo màti težákom. ČZN 1910, str. 109, op. 2

▣ Nov. (lèži), Muk. (lèži), SSKP (lèži), Plet. (lèžèj)

☞ lejko, lezej, najleži, nalejci, težko, teško, zlejka, žmetno

lidere čas. prisl.

iznenada, kar naenkrat: Dà já postílala, jo já tò návidno stvorjènyä lidära zgrabilo pa plésalo ž nyòf po 'íži. ČZN 1913, str. 31

☞ naednouk, najdnouk, najnouk, najnoug

M

majcko mer. prisl.

malo, malenkost: Dà já do mlína prišäo, já dväri samo majcko otržno, pa tak lúkao, ka sä v njàn godí. ČZN 1913, str. 14

▣ Plet. (májckò)

☞ malo, dosta

malo mer. prisl.

izraža manjšo mero, stopnjo dejanja, stanja, lastnosti: Dòsta guča, pa malo (h)àska. (Gè sä dòsta gučí, tán sä malo oprávi.) ČZN 1911, str. 70

▣ Nov. (màlo), Muk. (màlo), SSKP (màlo), Plet. (máli, prid.)

☞ dosta, majcko, menje, premalo

menje primer. mer. prisl.

manj; izraža manjšo količino ali mero: Kmätjä so ži prlé právč malo zämlé mèli, zàj so pa ščä te mãnyä dòbili pa tò bòlä bòžno. ČZN 1913, str. 22

▣ Nov. (mènje), Muk. (ménje), SSKP (mènje), Plet. (mànj)

☞ malo, premalo, več, više

milo nač. prisl.

prislov od mil: šče zdaj večkrat jôče tam vu tèmni nočej tak mîlo, da po človeki vse škráb ide, či ga čûje ČZN 1910, str. 115

📖 SSKP (mîlo), Nov. (mîlo biti), Muk. (mîli -a -o, prid.), Plet. (mîl, prid.)

mîmo prostor. prisl.

izraža premikanje v bližini in naprej: Mîmo já šô nikši dičák pa já f-pámäd zéq, ka té gospôt, štãri pod drêvon spí, jáko lêpo knîgo má. ČZN 1911, str. 52

📖 SSKP (mîmo), Plet. (mîmo)

N

na glas nač. prisl. zv.

zelo dobro slišno: Včãsi je pa tûdi potihoma šepëtala tákšega hípa, da zdaj ne smê dvã trí dni níkaj na glás govoriti ČZN 1910, str. 124

📖 Nov. (naglás), Muk. (naglás)

👂 potihoma

na hitroma, na itroma nač. prisl. zv.

na hitro: Tãk njãmi zacêli, kak psôvi. (Tô já: na (h)itroma.) ČZN 1911, str. 71

📖 SSKP (nahitroma), Plet. (nahitroma)

na stržaj nač. prisl. zv.

na stežaj; kolikor mogoče široko, popolnoma: Dã sta do kúnyã prišla, sta dvãri na stržáj gorôprla pa sta sã sãkši na ádãnj kráj dvêr sprãvila. ČZN 1913, str. 27

📖 SSKP (stržáj), Nov. (stržáj), Plet. (stržáj)

nadale, nadele čas. prisl.

1. nadalje; izraža nadaljevanje prejšnjega dogajanja: Pêkla je nadãle tá bába máličke kolãčke, tãk vêlke, kak je orêh vêlki. ČZN 1910, str. 125

2. v členkovni rabi, pri naštevanju izraža obstajanje česa poleg že povedanega; dalje, potem: Od pôtrsa sã nadãlã právi, ka spokòlã ràkã. ČZN 1911, str. 59

📖 SSKP (nadãle), Plet. (nadãlje)

👂 dale, dele, daleč, deleč

naednouk, najdnouk, najnoug, najnouk kratn. prisl.

1. izraža trenutnost: dà já Lèšnyãk na blãnyo stôpo, te sã svétãc prãvrãgão nãnyãga pa ga tãk spokúkão, ka ga já najnôk kíř poljãla ČZN 1913, str. 26 // *izraža nepričakovanost:* Natô so spoznãli, ka já tô vrãk, štãri já najdnok prãmíno. ČZN 1911, str. 55 Fãrãr pa, dà já prišão na prêdganico pa povêdão pár rêči, já najnôg zãčno: ČZN 1913, str. 19

2. izraža istočasnost: Bogojãncãrje i Rãzkržãncãrje so naednôk dálí cêrkvi zídãti. ČZN 1910, str. 110

📖 Nov. (najdnouk), SSKP (naednôk, naednouk)

👂 lidere, naenkãrãt, ob ednem

naenkãrãt kratn. prisl.

izraža nepričakovanost: Šô je kêsno v nôči domô i naenkãrãt zãčûje grôzno jêčãnje svôjega pokòjnoga sôseda ČZN 1910, str. 120

📖 SSKP (naenkãrãt)

👂 lidere, naednouk, najdnouk, najnouk, najnoug

naglo nač. prisl.

prislov od nagel: Srãčãn já búq té kmãd do kônca svôjãga žívlênya, tèn nãsrãčnêši já pa pòstaq po smrti, štãra ga já nãglo pa nãpriprãvno pozvãla s tãga svêta. ČZN 1913, str. 10

📖 Nov. (nágeu -gla -glo, prid.), Muk. (nãglo), SSKP (nãglo), Plet. (nãgël, prid.)

👂 hitro, itro, nanãglo, zngliç

najbole presež. mer. prisl.

najbolj; izraža največjo stopnjo: Zavòlo tãga so Slovãnci ášçã gnjãsdén nãjbòlã mòçni. ČZN 1911, str. 61

📖 SSKP (nãjbòle), Nov. (nãjbòle), Muk. (nãjbòle)

👂 bole

najbouše presež. nač. prisl.

najbolje; presežnik od dobro: Nájbôša dá zátò, či do tám pránočiváli, ge já nôč nájďá. ČZN 1913, str. 17

▣ SSKP (nájbôlši -a -e, prid.)

☞ dobro, bouše

najleži presež. nač. prisl.

najlaže, najlaže; presežnik od lahko: Stári možácjã so prišli na Matožálamov dôm pozvidávat, kãg bi sã mògli nájlaži prosã zapôvati. ČZN 1911, str. 61

☞ lejko, ležej, leži, nalejci, težko, teško, zlejka, žmetno

najprle, najprvle, naprle čas. prisl.

najprej; izraža, da je povedano v zapovrstnosti dogajanja na začetku: Dã já vrãk prišão, já náprlé pòglãdno, kã já pòlãk lùka ČZN 1911, str. 55 *Nájprlé sta molila nikšo molítef, po molítvi sta pa kadíla pa škropíla f kúnyo.* ČZN 1913, str. 27 *Vu tom grãdí so se prej nájprvlé tóvaje držãli.*

ČZN 1910, str. 112

▣ Nov. (nájprle), Muk. (nájprva)

☞ prle, prvle

najraj presež. nač. prisl.

najraje: Smírt sã človèki nájraj po pônôči práď zórjof prkážã. ČZN 1911, str. 58

▣ SSKP (nájraj), Nov. (nájraj), Muk. (nájraj)

☞ raj

največkrat presež. kratn. prisl.

izraža največ ponovitev: Nájväčkrát já ščã jáko lipò oblèčãni: má bëli prùslãk pa na trí kiklé zãléni krščãk. ČZN 1911, str. 53

▣ Nov. (nájvečkrat), Muk. (nájvěčkrat), Plet. (nájvěčkrat)

☞ večkrat

nakla prostor. prisl. zv.

na tla: »Bòk mi ráko pomágaj!« pa já prijão gospodíča pa ga nãkla fčãsno. ČZN 1913, str. 10

▣ SSKP (nãkla), Nov. (nãkla), Muk. (nãkle)

nalašč vzročn. prisl.

izraža, da se dejanje zgodi zaradi kljubovanja: Hlápec je pa zaútra nalãšč dúže páseo. ČZN 1910, str. 115

▣ Plet. (nalãšč)

nalejci nač. prisl. zv.

na lahko, zlahka: Sãmo ka nyíma në sã tàg nãlãjci šlò, kak sta si mislila. ČZN 1913, str. 27

▣ SSKP (nalèhci), Nov. (nãlejci), Muk. (naléki)

☞ lejko, ležej, leži, najleži, težko, teško, zlejka, žmetno

nanagloma nač. prisl.

hitro, na hitro: F-Krògi já präj níгда vučítãlova či žučãk nanãgloma požrila pa sã tag zadãvila ž-njin. ČZN 1911, str. 62

▣ Nov. (nanãgli), Plet. (nanãgloma), SSKP (na nãgli, nãglo)

☞ hitro, itro, naglo, znaglič

naopak nač. prisl.

1. obratno: *Zátò kèn väč já štãrä fárbã, tèn väč sã tãstã rëči prpòvlã, pa naòpak.* ČZN 1911, str. 60

2. narobe: *Ajnòk sã níkša dèkla naòpak oblèkla rokãfcã pa tak šlã glédat komãnd-jãša* ČZN 1913, str. 7

▣ Nov. (naòupak), Muk. (naãupek), SSKP (naòupak), Plet. (naòpak)

☞ prav, praf

napou mer. prisl.

napol; izraža precejšnje oddaljevanje od polne mere: Zãnyin já rësam prišão človik, štãri žã napò bëli bëu ČZN 1913, str. 4

▣ Nov. (napòu), Muk. (napãu), SSKP (napò)

naposlejd čas. prisl.

nazadnje; izraža, da kaj je, se zgodi po vseh dejanjih iste celote: Oštãrjãški se në vídlo, da jo tak kèsno v nôč gorzdrãmfao, a naposlèd njemi je zátò lì štèla želò spúiniti. ČZN 1910, str. 121

▣ Plet. (napòsled)

☞ nazadnje, nazagnje

naprej smer. prostor. prisl.

1. izraža gibanje ali smer pred drugim: Gda sta pa do někšega prëlaza prišla, të je vrág njò silo, da bi naprèj šla, a òna tò nê štèla privoliti. ČZN 1910, str. 124–125

2. izraža usmerjenost v prihodnost: Gda je potòm k deklini prišeo, njemi je že tà naprèj znála pràviti, zakàj jo je poiskao i kà njemi trbê. ČZN 1910, str. 127

● naprej nositi ‘povedati drugim, ovaditi’: Kàkšega znánoga mrtvoga imé je naprèj nòsila, ki je prišeo s purgatorjuma njò za pomòč pròsit. ČZN 1910, str. 124

📖 SSKP (napré, naprèj), Muk. (naprèj), Plet. (naprèj)

👉 nazaj

narazno smer. prostor. prisl.

narazen; izraža medsebojno ločenost ali ločevanje: Nástajò já natò tàkši jòč, ka so gostjé fčàsi šli narázno, pa já gostùvanyä kònac jámálo. ČZN 1913, str. 7

📖 Nov. (narázno), Plet. (nàrazno), SSKP (rázno)

👉 fkúp, vkúp

naskori čas. prisl.

skoraj, kmalu; izraža, da se dejanje zgodi v kratkem času: Nàskori po nyénoj smrti já svàkrva mèla tìljä, pa já snèa, ka já v živlènyi ostála, zàjtra ràno šlà k pàčnici.

ČZN 1913, str. 3 cveté nàskori za podlèskom

ČZN 1911, str. 68, op. 3

📖 Nov. (nàskori), SSKP (nàskori)

naskriš nač. prisl.

navzkriž; izraža položaj v obliki križa: Nàsmi njämi prsta pokázati, ka njämi fčäsik čòbä naskriš idäjo. ČZN 1911, str. 72 tak já dúgi, kak gárnok, nájmrä pri gárnokaj ònivi naskriž djánivi štàngi äli žvingi

ČZN 1911, str. 75, op. 5

📖 Nov. (naskriš), Plet. (navzkriž), SSKP (skrižoma, vkriž, vkrižoma)

nasrejdi, na srejdi mestov. prostor. prisl. zv. *sredi; izraža položaj, približno enako*

oddaljen od dveh mejnih točk: Tè kàmli so navékšä dvòjä vřtã: ädni so pogáčasti pa nasrèdi májo lúkno, tò so vodàni; drúgi so pa tàkšä oblikä, kak já sákira, tò so ognjãni. ČZN 1911, str. 60 Za 'n krátek čas je že drügòč na srèdi hiže lèžao. ČZN 1910, str. 121

📖 SSKP (nasrèdi, nasrèjdi)

natelko kaz. mer. prisl. zaim.

tako, tako zelo: Tò pa dèla nê natálko z bòžnin námãnon, kag bòlà s-slábä návadä. ČZN 1911, str. 73

📖 SSKP (nàteliko, nàtelko), Muk. (natélki)

natešče nač. prisl. zv.

na tešče: Nikša Bòltinčarka já pa natàščä prišla k Svétøj Trojici, zàto já prlé, kag bi šlà okòli cèrkvi — kak tò naši rómarijá návado májo — šlà f křčmo g zàjtrki. ČZN 1913, str. 26

📖 SSKP (natèšče), Plet. (tàšč, prid.)

natou čas. prisl.

izraža dejanje, ki sledi predhodnemu v času: Mèsac ga já natò na sàbè potégno z-gnojòn vrét. ČZN 1911, str. 61

📖 SSKP (natò), Plet. (natò)

👉 potom, poton

navadno nač. prisl.

izraža ustaljenost dogajanja zaradi pogostnega pojavljanja: Gda je što k toj deklini prišeo, jo je navadno nê nájšeo domá. ČZN 1910, str. 127

📖 Nov. (naváden -dna -dno, prid.), Muk. (naváden -dna -o, prid.), SSKP (naváden -dna -o, prid.), Plet. (naváden, prid.)

👉 navekše

navekše nač. prisl. zv.

navadno, po navadi: Bòlà nádúžnä so prišãstnä, štãrã navékšä pomèniyo kakšä tilòvna pomãnkánjä ČZN 1911, str. 75

📖 Nov. (navékše), Muk. (navékše), SSKP (navékše), Plet. (navékše)

👉 navadno, zavekše

nazadnje, nazagnje čas. prisl.

izraža logični, pričakovani izid dejanja, dogajanja: Nazádnje ga je sôsed Bakán rêšo té nevôle. ČZN 1910, str. 120 Nazágnjã so ži židôvjã nê znãli drúgo kãj ČZN 1913, str. 28

▣ Nov. (nazágnje), Plet. (nazádnje)

nazaj smer. prostor. prisl., kratn. prisl.

1. izraža gibanje ali usmerjenost proti hrbtini, zadnji strani glede na osebek: Natô sã zglédnola názáj pa já vídla, ka vrák stojí za nyôf. ČZN 1913, str. 15

2. izraža gibanje ali smer proti izhodišču: Tê dá názáj, dà vrãbli prosô. ČZN 1911, str. 70

3. spet, znova: Nôga se je prijéla i názáj dôbra bíla. ČZN 1910, str. 108

▣ Muk. (nazáj), SSKP (nazáj, nazá, nahzáj, nazájh, nazájan), Plet. (nazáj)

☞ nazrt, pa, pali, znova

nazrt smer. prostor. prisl.

nazaj, vzvratno, ritensko: Natô njãmi já vãlo, naj zãj názrt čtê sã têsto, kã já prlé prãchtũ. ČZN 1911, str. 52

▣ Nov. (nãzdr̩t), SSKP (nãzdr̩t), Plet. (nãvzrit, nãzrit)

☞ nazaj

nej davno mer. čas. prisl.

časovno malo odmaknjeno (v preteklost): Ár je Mãrtin bio on Mlínarič, kí je nê dávnô v toj vési m̩ro. ČZN 1910, str. 124

▣ Plet. (nedãvãn, prid.)

☞ davno

nečisto nač. prisl.

nemoravno, neprimerno: Što já kãj razbi-jao, komi bôdikãj gúçao, kãj fkrão ãli pa nãčístô žívo, tistoga so tóžili vãškomi poglavãrstvi ČZN 1913, str. 25

▣ SSKP (nečístô), Plet. (nečíst, prid.)

negda, nigda čas. prisl.

nekdaj, nekoč: Tũ je prej nègda cérkev stãla i se je vtônila. ČZN 1910, str. 109 Vrák

jã prãj nigda krôfã pâlaô dôl krã Múrá.

ČZN 1911, str. 54

▣ Nov. (nègda, nigda), SSKP (nègda), Plet. (nègda)

☞ ajnouk, ajnoug, ednouk, enkrat, inda

nekaj mer. prisl. zaim.

izraža nedoločeno manjše število, količino, mero: Po 1848. leti je pa nekãj časa nê prišeo drúgi člôvek za notãrjoša ČZN 1910, str. 121, op. 1

▣ Nov. (nekãj), Muk. (níka), SSKP (nekãj), Plet. (nèkãj)

☞ nekelko, nikelko, nikaj, par

nekam, nikan smer. prostor. prisl. zaim.

izraža usmerjenost v neznan ali name-noma neimenovan kraj ali dosego tega kraja: Nazádnje se je Ánika podãla nèkam dãleč na božopôt i se je s té pôti nigdãr več nê povrnôla domô. ČZN 1910, str. 117

Nazágnjã so stãri dëdãki odili nikan f-tũji orsãg pa so tãnôdnãt prnãšli krté

ČZN 1911, str. 66

▣ Nov. (nikan), Plet. (nèkam)

☞ nikam, nikan

nekelko, nikelko nedol. mer. prisl.

nekoliko; izraža nedoločeno manjše število, količino, mero: Med tèm se njemi je stôlec sklëkno i prevrgeo i tak je žũpan obëšeni ôstao pa za nèkelko minôt dûšo pũsto. ČZN 1910, str. 122 Napr. nèkãlko iz-rãzof: ČZN 1911, str. 50, op. 4 Ponôçi já vãçkrãd víditi, da plamén vdãri vò z-zãmlé, štãri plamén za níkãlko mãgnjãnj prãminé.

ČZN 1911, str. 57

▣ Nov. (nikelko), SSKP (nèkelko, nikeliko)

☞ nekaj, nikaj, par

nemilo nač. prisl.

zelo: Pítão jo já zãto, kã nyoj jé, ka tàg nãmilo jáčí. ČZN 1913, str. 20

▣ Nov. (nemíli -a -o, prid. 'mil, ljubek, ubog'), SSKP (nemílo 'neusmiljeno'), Muk. (nemíli -a -o, prid. 'mil, ljubek, ubog'), Plet. (nemíř, prid. 'neprijazen, neusmiljen')

nepošteno nač. prisl.

prislov od nepošten: »Frcòla pomèni stáro krávo àli kobilo. Kak mán rěč sà právi tákšoj žãnski àli dèkli, ki nãpòštãno živé (nájmrã razvúzdzano).« ČZN 1911, str. 73, op. 8

☞ SSKP (nèpòštèno), Nov. (nèpoštèni -a -o, prid.), Muk. (nepošténi -a -o, prid.), Plet. (nepoštèn, prid.)

neprilìčno nač. prisl.

neprimerno, neugodno: Kák já ráko tò, ka já té voják prãt svétki ži skòro sã dòbro rázmo, zãj nyãmi pa sã tak trdò pa nãprilìčno idã. ČZN 1913, str. 8

☞ SSKP (nèprilìčen -čna -o, prid.), Plet. (nepri-lìčen, prid.)

☞ prilìčno

nepripravno nač. prisl.

nepripravljeno: Srãčãn já bùù té kmãd do kònca svòjãga živlènya, tèn nãsrãčnèši já pa pòstão po smrti, štãra ga já nãglo pa nãpripravno pozvãla s tòga svèta. ČZN 1913, str. 1

☞ SSKP (nèpriprãven -vna -o, prid.; 'nepre-viden, brez zakramentov za umirajoče'), Plet. (nepriprãven, prid.)

nerazumlivo nač. prisl.

nerazumljivo: Oderuh je pri nas nãrazu-mlivo, odãrãč ali odirãč sã rábi namèsto oderuh ČZN 1911, str. 73, op. 6

☞ Plet. (nerazumljiv, prid.)

neslano nač. prisl.

zoprno, kislo: Da pa nê žalùvanyã, liki sramãžlívost já bíla zròk, ka sã tàg nãslãno držãla. ČZN 1913, str. 7

☞ Nov. (neslãni -a -o, prid.), SSKP (neslãno), Plet. (neslãn, prid.)

nevãrno nač. prisl.

izraža, da dejanje, stanje, lastnost lahko povzroči nesrečo, škodo ali kaj slabega sploh: Zãto, gda je ednòk nevãrno zbètèzão i se s tòga grèha spovedãvao, tè

so njemi spovedník naložili tákšo pokòro, da se mòre žívoga žežgãti. ČZN 1910, str. 118
☞ Muk. (nevãren -rna -o, prid.), SSKP (nevãrno), Plet. (nevãren, prid.)

nezgovorno mer. prisl.

neizrečeno, izredno: Žãna nyãmã právila, ka so sã nyoj sèči sprãvili v glavò pa jo nãzgovòrno trãgajo. ČZN 1913, str. 20–21

☞ SSKP (nèzgovòren -rna -o, prid.), Plet. (nezgovòren, prid.)

nigdar čas. prisl.

nikdar, nikoli: Nigdár já nê tàg dúgi dén, ka nã-j vãčér prišão. ČZN 1911, str. 71

☞ Nov. (nigdar), Muk. (nikder), SSKP (nigdár), Plet. (nigdar)

☞ seli, sigdar, vsigdar, spoj, zmeron

nikaj mer. prisl. zaim.

nekaj; izraža nedoločeno manjšo stopnjo: Dã já pòglãdno, zãmã v ròkã páro pa nikaj píšã pa ríšã. ČZN 1913, str. 22

☞ Nov. (nikaj 'nič'), Muk. (níka '1. nekaj, 2. nič'), SSKP (nikaj '1. nekaj, 2. nič'), Plet. (níkaj 'nič')

☞ nekelko, nikelko, nekaj, par

nikajsi čas. prisl.

dolgo: Nê já bilò nikajsi, pa lã vídla dèkla, ka vãlka vòda tãčé prtì nyòj. ČZN 1913, str. 7
☞ Nov. (nikajsi 'bore malo')

nikak nik. nač. prisl. zaim.

nikakor; izraža zanikanje kakršnegakoli načina: Dùgo sã já mãntrao pa njoj já nikak nê mògão prstana z-roké potègnoti ČZN 1911, str. 63

☞ Nov. (nikak), Muk. (níkaknej), SSKP (nikak)

nikam, nikan nedol. prisl. zaim., nik. smer. prostor. prisl. zaim.

1. nekam: Nazãgnjã so stãri dèdãki odili nikan f-tùji orság pa so tãnòdnãt prnãšli krté ČZN 1911, str. 66

2. nikamor: Ali ka se je zgòdilo? Nikam z mèsta je nê mògeol! ČZN 1910, str. 128

☞ Nov. (nikan), SSKP (nikam), Plet. (nìkam)
 ☞ nekam, nekan

nindri nik. mestov. prostor. prisl. zaim., nedol. mestov. prostor. prisl. zaim.

1. *nikjer*: Cigánjã sã prãj za tòga vòlo klátijo po svèti pa nindri nõmajõ stãõnoga prãbivãlišã, ka so cvãk fkrãli, dà so židõvjã Jèzoša na kríš prbjiali. ČZN 1911, str. 61

2. *nekje*: Ìvan, vè pa idi, pa sã nindri obèsi, ka nõmo tãlko nõvõlã trpèli! ČZN 1913, str. 31

☞ Nov. (nindri), Muk. (nín), SSKP (nindri), Plet. (nìndør)

☞ sešerom, sešeron

nisiko naã. prisl.

nizko; pregovor Visiko lèãã, pa nisiko sèdã. ČZN 1911, str. 71

☞ Nov. (nisiki -a -o, prid.), Muk. (nisek -ska -o, prid.), SSKP (nisiko), Plet. (nìzãk, prid.)

☞ visiko

norãasto naã. prisl.

neumno, nesпамetno: Gospodiã nyãmã natõ tûj tag nõrãasto odgõvoro ČZN 1913, str. 10

☞ Nov. (nõrãasti -a -o, prid. 'norãav'), Plet. (nõrãast, prid.)

notri smer. prostor. prisl.

noter: Nad ãdno vùõ nõtri, pa nad drùgo vùõ. ČZN 1911, str. 72

kot sestavina glagolskih kalkov: Té ãùdãj glãz ga jã zadřzao, ka jã nõ skõãõ nõtri vodõ ČZN 1913, str. 13

☞ Nov. (nõtri '1. notri, 2. noter'), Muk. (nú '1. noter, 2. notri'), SSKP (nõter, nõtri, nõtr), Plet. (nõtri)

☞ võ, võni

O

ob ednem ãas. prisl.

obenem, hkrati, istoãasno: zvonãr, »ãlõvik, ki zvonít hòdi; ãi jã pa zvonãr ob

èdnem tûdi 'mèznar' ga zovèjo za pobi-rãša. ČZN 1911, str. 52, op. 5

☞ idnoug, idnoug, naednoug, najdnoug, naj-noug, najnoug

obilno mer. prisl.

izraãa, da se dejanje, stanje, lastnost do-loãa s stališãa udeleãene velike koliãine ãesa: Bõdikaj ãli mánji rêãi jã obilno f-prèkmùrskon narèãji. ČZN 1911, str. 73

☞ Muk. (obílen -lãa -o, prid.), SSKP (obílnõ, obíõno, obíuno), Plet. (obílen, prid.)

ocgora mestov. prostor. prisl.

zgoraj; izraãa, da se kaj dogaja, nahaja na mestu, v poloãaju, ki je od doloãene-ga mesta, poloãaja višje: Vrãk jã stãõ õcgora na põdi pa jã v grõt sipãvãõ ãrjãvã dvãjšãicã ČZN 1913, str. 14 Po ropõti sta sã pa pokãzali dvè grìdivi lãloki: ãdna ocgõra f 'iži, drùga pa ocpõdi. ČZN 1913, str. 8

☞ Nov. (õdzgõra), SSKP (õdzgõraj), Plet. (õdzgõraj)

☞ ocpõdi, õd-zdõla, spõdaj, zgoraj

ocpõdi mestov. prostor. prisl.

spõdaj; izraãa poloãaj, ki je od doloãe-nega poloãaja v prostoru nišje: ocpõdi žã pa sã posõda pùna bíla z lãšãèãimi dvãjšãicami ČZN 1913, str. 14

☞ Nov. (õdspõdi), Muk. (õdspõdkar), SSKP (õdspõdi), Plet. (õdspõdaj)

☞ ocgora, õd-zdõla, spõdaj, zgoraj

õd-zdõla smer. prostor. prisl. zv.

õd spõdaj; izraãa, da je premikanje, spre-memba usmerjena z nizkega, nišjegã po-loãaja proti višjemu: Vrãk jã prišãõ õd-zdõla pa jã kriããõ Bistrããnci, naj kržãg dotèãas vùõ z-võdã zãmã ČZN 1911, str. 54

☞ SSKP (zdõlãj 'spõdaj'), Plet. (õdzdõlãj, õzdõlãj 'spõdaj')

☞ ocgora, ocpõdi, spõdaj, zgoraj

õdked prostor. prisl. zv.

õd kod; izraãa nedoloãeno, poljubno mejo, õd katere poteka dejanje: Či jã pa õtkãd

domô priššo, te jä pa nástaǵ tákši ropôt, ka so si domáči trápätáli. ČZN 1913, str. 32
 ☞ Muk. (ódkec/odkéc), Plet. (odkôd, kec)

odsegamao kaz. čas. prisl. zaim. zv.
odslej; izraža, da kaj traja od časa, trenutka govorjenja dalje: Dà sta oprávila níksä molítvi pa z blagoslòvlänov vodôf spoškrôpila, z mérof pa okádila po cêloj 'íži, so plivánoš právili, ka májo vûpanyä, ka dâ otségamáǵ mér. ČZN 1913, str. 34
 ☞ Nov. (odségamáu, odséjmáu), Muk. (odséga-mau), Plet. (odsíhmâl, odsehâmâl)

odtistimao kaz. čas. prisl. zaim. zv.
odtlej; izraža, da kaj traja od časa, trenutka v preteklosti, kot ga določa sobesedilo: Zátó ottistimáǵ nèga vâč còmprnic. ČZN 1913, str. 6
 ☞ Nov. (odtistimáu), SSKP (odtistihmáo), Muk. (odtístogamau)

odvečara čas. prisl.
popoldan; v času od poldneva do večera: Na sóbočkon pokopališči so zakopáli anoga mrtváca práť pôǵnjon, pa odvâčara so zakápali ži drúgoga. ČZN 1911, str. 63
 ☞ Nov. (odvêčara), SSKP (zadvêčara, zvêčera), Muk. (zadvêčarka), Plet. (odvečêra)
 ☞ podnevi, ponoči, večer, vignje, vudne, zajtra, zaútra

ouzdeleč mestov. prostor. prisl. zv., smer. prostor. prisl. zv.

1. od daleč; izraža, da se dejanje dogaja v veliki prostorski oddaljenosti od predmeta dejanja: Tàn so ôzdäláč strêlali tó čúдно stvár, pa dà so jo sâ sprâstrêlali, so jo šli bližä glédat. ČZN 1913, str. 17

2. od daleč; izraža, da je dejanje usmerjeno iz oddaljenega mesta na določeni kraj: Níkši lipôski žnyâci so pšänico žnyâli pôlâg vélkä cisté pa so ajnôk sâmo zaglâdnoli, ka sâ ôzdäláč níkák na piciklini pála prtí nyin. ČZN 1913, str. 18
 ☞ Nov. (óuzdaleč), SSKP (ôzdaleč), Plet. (odzdáleč)

ovači drug. nač. prisl. zaim.
drugače; izraža, da se dejanje, stanje, lastnost razlikuje od primerjanega dejanja, stanja, lastnosti: Nazáǵnyä, dà žä vido, ka sâ ga ovâči náďä mòǵäǵo rišiti, sâ pústó křf srêǵnyäga přsta pa jä mèsto svôga iména napísao s krvjôf iméni Jêzoša pa Marijâ. ČZN 1913, str. 6
 ☞ Nov. (ovâči), Muk. (ovâči), SSKP (ovâči), Plet. (ovâči)
 ☞ etak, inači, ovak, tak

ovak nač. prisl.
drugače; izraža, da se dejanje, stanje, lastnost razlikuje od primerjanega dejanja, stanja, lastnosti: zdaj tak, zdaj pá ovâk právi kaj ČZN 1911, str. 75, op. 1
 ☞ Muk. (óvak), SSKP (ovák), Plet. (ovâk)
 ☞ etak, inači, ovači, tak

P

pa kratn. prisl.
spet, zopet; izraža, da kaj nastopi, se zgodi še enkrat po čem drugem iste vrste: Čâkaj, vê žè pá pridâš na mòj přelas. (Vê mä žè pá pridâš kaj přosit.) ČZN 1911, str. 71
 ☞ Nov. (pá), Muk. (pá), SSKP (pá), Plet. (pá)
 ☞ nazaj, páli, palik, znova

pali, palik kratn. prisl.
spet, zopet; izraža, da kaj nastopi, se zgodi še enkrat po čem drugem iste vrste: Zátó nyoj jä pa brémä zâj páli spâdnolo z glavé. ČZN 1913, str. 15 Za tèm je pálik nèkši Brátônčar, Vučák, nájšeo i domô ôdnoso té pêneze. ČZN 1910, str. 119
 ☞ Nov. (páli, pálik), SSKP (páli), Plet. (páli)
 ☞ nazaj, pa, znova

par mer. prisl.
izraža nedoločeno manjše število: Fârar pa, dà jä priššo na přédganico pa povédao pár rêči, jä najnôǵ začno: ČZN 1913, str. 19
 ☞ Nov. (pár), SSKP (pár)
 ☞ nekaj, nekelko, nikelko, nikaj

pazlivo nač. prisl.

prislov od pazljiv: Pólák Málnác já níkša grába, štárä grabé sä lidjé väčér, dà sä kòlìčkaj zamračí, pazlívò ogíblájò. ČZN 1913, str. 9

☞ SSKP (pazlívò)

pobožno nač. prisl.

prislov od pobožen: Bòk já poslùno njà-govo prošnjò pa njàmi já dáò roglé, ka já tak làži bòlà pòbòžno žívo. ČZN 1911, str. 62

☞ SSKP (pòbòžno), Muk. (pòbòžen -žna -o, prid.), Plet. (pòbòžan, prid.)

pofsen mer. prisl.

popolnoma, čisto; izraža odsotnost kakršne koli omejitve pri kakem dogajanju, stanju: Tò sä já pa zgòdilo tàk, ka já gòspon profàsar dr. Štrekelj žàlo, nàj zapišùjàn té riči pòfsàn tàk, kak tù gučímo ČZN 1911, str. 47

☞ Nov. (pòfsen), SSKP (pòvsem), Plet. (povsèm)

☞ ščista, zefsema

podnevi čas. prisl.

v času svetlobe od sončnega vzhoda do zahoda: Té zvèzdä, ka nà-j zärjavèlä, já mòràjo pràminòči làščiti podnévi ČZN 1911, str. 69

☞ odvečara, ponoči, pounouči, večer, vignje, vudne, vnoči, zajtra, zaútra

pogousci kratn. prisl.

pogosto; izraža, da se dejanje večkrat pojavi, ponovi: Tò rëč lùstvo pogòsci rabi. ČZN 1911, str. 119, op. 2

☞ SSKP (pogòstom, pogòstoma, pogòustoma), Plet. (pogòstò)

☞ gosto, porejci

pojdòčki čas. prisl.

gredoč, spotoma; izraža, da kdo kaj opravi medtem, ko kam gre: Ajnòk sä níkši člòvik jáko pàščò prti Múri pa si žà pojdòčki sláčo ròbačo, kaj sä 'itrè kòpao. ČZN 1913, str. 13

☞ Nov. (pojdòčki, pojdòuč), SSKP (pojdòuč), Plet. (pojdòčki, pojdòč)

pokesnič nač. prisl.

počasi, brez volje: Pòkésnič já zàčno zátò svòj gòvor ČZN 1913, str. 20

☞ Nov. (pòkésnič)

☞ pomali

poulek mestov. prostor. prisl.

izraža položaj, prostor v neposredni bližini, sosedstvu česa: Zátò, či já štò z-bìčon pólák, čèšä pònjän pa plùvlä nànjäga räkòč: ČZN 1911, str. 56

☞ Nov. (pòuleg), Muk. (pàuleg), SSKP (póleg, pòuleg, pòulek), Plet. (polàg)

☞ blüzi

pomali nač. prisl.

počasi; izraža, da dejanje poteka z majhno hitrostjo: Bùa já bízna bìla pa já itro prék vodé pälisnola, vùš já pa z-vràgon jáko pomàli lázila. ČZN 1911, str. 67

☞ Nov. (pomàli), Muk. (pomálek, pomàli), SSKP (pomàli), Plet. (pomale, pomàloma)

☞ hitro, itro, pokesnič

ponoči čas. prisl.

ponoči; v času teme od sončnega zahoda do vzhoda: Väckrát sä ponòči čùjä mílo jòkanjä ČZN 1911, str. 58

☞ Nov. (vnòči), Muk. (ponòči), SSKP (ponòči)

☞ odvečara, podnevi, pounouči, večer, vignje, vudne, vnoči, zajtra, zaútra

porejci kratn. prisl.

poredko, poredkoma; izraža pojavljanje v velikih časovnih presledkih: Prì nas sä poslùžùjájò ètivi dvè nùcati i hasnùvátì; tá zágnja sä bòlà porèci slíši. ČZN 1911, str. 76, *

☞ Nov. (porèci)

☞ gostou, pogousci

posili nač. prisl.

1. *nasilno, s silo*: Nájráj òdi tàžit tàkšäga člòvèka, štàri si já posili zasvòjo kàkšä lùcko blágo. ČZN 1911, str. 54

2. *proti volji, s silo*: Bòltinčari sä pa tò pràmàlo vidlo, zátò já posili väck gràno na svòj kùp. ČZN 1913, str. 14

☞ SSKP (posili)

posploj čas. prisl.

vedno; s primernikom *izraža postopno naraščanje ali upadanje*: Žè dôsta lèpij gajòv i njív je správilna na nikoj i se sploj bòle blíža k vesnicam. ČZN 1910, str. 108

📖 Nov. (posplój)

potihoma nač. prisl.

izraža, da se dejanje dogaja malo slišno ali neslišno: Včasí je pa tũdi potihoma šepètala tákšega hípa, da zdaj ne smè dvá trí dní nikaj na glás govoriti ČZN 1910, str. 124

📖 Muk. (potũma), SSKP (natíhoma, tíhoma, túhoma), Plet. (potíhoma)

👉 potũ

potom, poton čas. prisl.

potem, nato, zatem: potòm njemi je nigdár več nè prišlo na míseo, da bi krážno ČZN 1910, str. 128 Bistrčánac já potòn áščä dùža ríbo pa já vnožíno ríp nalòvo. ČZN 1911, str. 54

📖 Nov. (pòtomtòga), Muk. (pòtontòga), SSKP (pòtom), Plet. (potèm)

👉 nato, te, zaten

potũ nač. prisl.

potiho; izraža, da se dejanje dogaja malo slišno ali neslišno: Dà sã nãjo pa nãpũ, já potũ šòšnyão krčmári, či nyãmi rákši trbè penãzã, ka nyãmi já ùn naprávi. ČZN 1913, str. 23

👉 potihoma

pounouči čas. prisl.

opolnoči; sredi noči med sončnim zahodom in vzhodom, ob 24. uri: Koli pònòči já nãsão kríš nãzãj. ČZN 1913, str. 9

📖 Nov. (opóunóuči), Muk. (pãunauči), SSKP (opólnoči, opólnouči, opóunouči), Plet. (opòfnoči)

👉 odvečara, podnevi, ponoči, pounouči, večer, vignje, vudne, vnoči, zajtra, zaũtra

pozabič nač. prisl.

pozabivši; nehote, nevede: Dà so sã g zãjtrki sprãvlali, so prãt Štãjarca pozabič nè djãli žlicã. ČZN 1913, str. 18–19

📖 Nov. (pozãbič), Plet. (pozãbič)

pozimi čas. prisl.

izraža, da se dejanje dogaja v delu leta med jesenjo in pomladjo: Pozimi pa mòràjo z-vijãčami snèg dõlmãtãti. ČZN 1911, str. 69

📖 SSKP (pozími)

👉 vleti, vzimi

praf, prav nač. prisl., mer. prisl.

1. izraža, da je dejanje ali stanje v skladu z določenim pravilom, normo: pa ga já nagũčão, naj drgòc mèri, pa tãk, ka dã zãnyãga bòlã prãf ČZN 1913, str. 22

2. izraža visoko stopnjo: Tak je prišeo bèltinski grãd vu rokè plemenitãšov i gròfov, od štèrij je nãše slovènsko lũstvo prav dôsta mòglo trpèti. ČZN 1910, str. 112

📖 Nov. (prãv(f)), Muk. (prãv), SSKP (prãv), Plet. (prãv)

👉 naoupak

preci mer. prisl.

precej; izraža veliko količino, mero glede na količino, mero, ki je v danih okoliščinah običajna, pričakovana: Da sta sã ži prãci dãlãč prãhala, já mladénac pítao divòjko: ČZN 1913, str. 2

📖 Nov. (prèci), Muk. (prèci), SSKP (prèci), Plet. (prèci)

👉 dosta, jako

prejg, prejk smer. prostor. prisl., mer. prisl.

čez; izraža gibanje od enega kraja do drugega, na drugo stran: Vèčkrãt, gda bi prèk prèlaza mèla ìti, jo je preminòči vřgeo prèk. ČZN 1910, str. 118

📖 SSKP (prejk, preig, preik, preg), Nov. (prèik), Muk. (prèjk), Plet. (prèk)

prekesno presež. čas. prisl.

prepozno; izraža, da se kaj dogaja, zgotovi, ko določenega časa, roka ni več mogoče doseči: Žãnskã so sã prãstrãšilã pa so nãslã mlèko zãnjín, da já pa ži bilò prãkãсно. ČZN 1911, str. 51

📖 Nov. (prekèsno), Plet. (prekèsãn, prid.)

👉 kesnej, kesno

premalo presež. mer. prisl.

izraža stopnjo, ki je nižja, kot ustreza: Bòltinčari sà pa tò pràmalo vidlo, záto já posili vâč gràno na svòj kùp. ČZN 1913, str. 14

▣ SSKP (premàlo)

☞ majcko, malo, menje, preveč

preveč presež. mer. prisl.

izraža količino ali mero, ki je večja, kot se pričakuje, kot ustreza: Žmätno sà lòčila s tòga svèta, záto ka sà nyoj já prävâč míli-lo dètä, štäro já tag málo mògla povrčti na svèti. ČZN 1913, str. 5

▣ Nov. (prèveč), Muk. (prèveč), SSKP (prèveč), Plet. (prevèč)

☞ dosta, premalo, več

prilìčno nač. prisl.

spretno, sposobno: Či sà kàkšä dètä prílično lòti kàkšäga dèla. ČZN 1911, str. 71

▣ Nov. (prilìčen -čna -čno, prid.), SSKP (prilìčen, prid.), Plet. (prilìčen, prid.)

☞ neprilìčno

prvikrat kratn. prisl.

prvič; izraža, da se povedano prej še ni zgodilo: Pripovedávle se, da je nekšì bèltinski lòvec, Grüškovnják, gda je pìvikrát šò strèlat, nalášč v èdno razpetjé strèlo. ČZN 1910, str. 120

▣ SSKP (pìvikrat), Plet. (pìvikrat)

☞ drgoč, drügoč, tretič, zadnjikrat

prle, prvle čas. prisl.

1. *izraža, da se dejanje zgodi v krajšem času kot ponavadi, v krajšem času kot drugo dejanje: Jáko si sválo, ka si në prlé prišâo, kàkšä srâča tä já iskala.* ČZN 1911, str. 67, op. 2

2. *izraža predhodnost, preteklost dejanja: Prvlé so štèli kaznùvati vértä i potòm hlápca.* ČZN 1910, str. 115

▣ Nov. (prle, prvlé), SSKP (pìrvle)

prstrani prostor. prisl. zv.

pri strani, na strani: Natò já vâlo tihínac

krčmári, nâj dvâri sâ dôlspozapré, pa nâj si domâči ge prstráni bôdo, ka nyâga nâdo mèšali. ČZN 1913, str. 24

☞ kstrani

puno mer. prisl.

veliko, mnogo: Štâjaräc pa, dà žä f kúnyi pùno dína bilò, já šò z bičom pod lôr ČZN 1913, str. 33

▣ Nov. (pùno), Muk. (pùn -a -o, prid.), SSKP (pùn -a -o, prid.), Plet. (pòln, prid.)

R

raj primer. nač. prisl.

rajši, raje; izraža, da je imenovano dejanje, stanje bolj zaželeno od nasprotnega: Ráj ti äti na prèlaz dànan znaményä, pa nyin tò pokáži, či ti óvači nâj štèli vòrvati. ČZN 1913, str. 3

▣ Nov. (ráj), Muk. (ráj), SSKP (ráj), Plet. (râji)

☞ najraj

ranej primer. čas. prisl.

bolj zgodaj: Te zâjtra zarán nakrmi kobilä, ka va ranê šla orát ČZN 1911, str. 51

☞ rano, zaran

rano čas. prisl.

1. *zgodaj; izraža, da je dejanje, stanje časovno malo oddaljeno od začetka jutra: Ajnòk sà já nikšì Bràtončar, Vučák, zâjtra ràno pàlao po spovidníka.* ČZN 1911, str. 57

2. *zgodaj; izraža, da je dejanje, stanje časovno malo oddaljeno od predvidenega časa: Kmet ga je vzèo za hlápca i ga je zgòno na nòč s kobilami na pàšo pa njemi vèlo, da zaùtra naj ràno domò prižené, da nèbi kèšno prišla orát gròfi.* ČZN 1910, str. 115

▣ Nov. (ràno), Muk. (ràno), SSKP (ràno), Plet. (rân, prid.; ráni)

☞ ranej, zaran

razvüzdano nač. prisl.

prislov od razuzdan: Kak mán rêč sâ právi

tákšoj žãnski äli dëkli, ki nãpõštãno živé (nãjmrã razvüzdzano). ČZN 1911, str. 73, op. 8
 ☞ Nov. (razvüzdzani -a -o, prid.), Muk. (razvüzdzani -a -o, prid.), SSKP (razvüzdzani -a -o, prid.), Plet. (razuzdan, gl. razuzdáti)

S

se kaz. smer. prostor. prisl. zaim.

sem, semle; izraža premikanje ali usmerjenost h govorečemu: sè = 'hieher' ČZN 1911, str. 49

☞ Nov. (sè), Muk. (sé), SSKP (sèm, sè, sèmo), Plet. (sè)

☞ esi, ta, tanta

sedenkrat količ. kratn. prisl.

izraža sedem ponovitev: Dãlã sã právi od njé, ka sirõta sãdãnkrát omãdlé pa na zãmlõ spãnã ČZN 1911, str. 65

☞ Nov. (sèdenkrát), SSKP (sèdemkrat, sèdenkrat), Plet. (sèdamkrat)

☞ ajnouk, ajnoug, ednouk, enkrat, dvakrat, stoukrat, trikrat, večkrat

sejnta, sejntan smer. prostor. prisl. zv.

sem in tja; izraža premikanje v različne smeri ali položaj v njih: Svètãšnyi črëvli, štãrã já na 'iži mõq, so lidãrã f kũnyo spãdnoli pa po kũnyi samí sèntã odili. ČZN 1913, str. 32 Klãda já pa bíla gõrpostãvlãna na tãkšãm mèsti, ge so lidjé nãjbõlã sèntan odili ČZN 1913, str. 25

☞ Nov. (sèntãn), Muk. (sèpatá), SSKP (sèm – 2. v zvezah: sem ta, sem – tam, semo tam(o); tãm – 2. v zvezi sem-tam; tãmo – v zvezi semo tamo)

seli cel. prisl. zaim.

1. vselej; izraža pojavitev, ponovitev ob vsakem primeru, vsaki priložnosti: Tríkrát sã já obèsõ na njõ, da sã já pa vëka sãli dõlprignola. ČZN 1911, str. 67

2. vselej; izraža popolno neomejenost na kak čas: Človëki so nigdãr nê fçinilã nikaj idã, sãli sãmo dõbro. ČZN 1911, str. 51

☞ Nov. (sèli), SSKP (sèli)

☞ nigdar, sigdar, vsigdar, sploj, zmeron

sešerom, sešeron mestov. prostor. prisl.

povsod; izraža, da se dejanje dogaja na vseh mestih, po vseh krajih: Kobilã so sãšërom pãvo prëmijõ dõbilã ČZN 1913, str. 10 Lidjé sãšëron võrjãjo, ka lãstvicã na zimõ f tòplã krãjã odlãtjõ. ČZN 1913, str. 15

☞ Nov. (sešëron), Plet. (šërom)

☞ nindri

sigdar, vsigdar čas. prisl.

1. vedno; izraža, da kaj obstaja, se dogaja brez prenehanja: Človëka sigdãr žmãtno stãnã, dà vídi, ka so ga fkãnila vũpanya ČZN 1913, str. 23

2. vedno; izraža pojavitev, ponovitev ob vseh primerih, vseh priložnostih: Tãk na priliko, çi ga što dãnã k-pšãnici, má sigdãr zadõsta pšãnicã ČZN 1911, str. 67 Vsigdãr njemi je polãgao i ga čësao ČZN 1910, str. 120

☞ Nov. (fsigdãr, sigdar), SSKP (vsigdar), Plet. (vsikdar)

☞ nigdar, seli, sploj, zmeron

skratka nač. prisl.

na kratko; izraža, da je omenjeno povedano zgoščeno, v omejenem obsegu: »pã« je zkrãtka »pãlik« i pomèni tëlko »zopet« ČZN 1910, str. 108, op. 2

☞ Plet. (skrãtka)

skrma nač. prisl.

skrivoma; izraža, da se dejanje dogaja okolici neopazno: Nikša dëkla, štãrã já pr dvãraj skrmã poslũšala, kã sta si kanõnik pa Prãklãti gũcala ČZN 1913, str. 35

☞ Nov. (skrmã), Muk. (skrũma), SSKP (skrivoma), Plet. (skrivoma)

slatko nač. prisl.

sladko: Tãn sã léggõ k põçinji pa já slãtko spãõ. ČZN 1913, str. 26

☞ Nov. (slãtki -a -o, prid.), Muk. (slãtek -tka -o), SSKP (slãdko, slãtko), Plet. (slãdøk, prid.)

slédkar, sletkar čas. prisl.

pozneje: Slédkar so se je, žálíbôg, li nèšterni poprijali i té zovéjo dnesdén za bojnéce ali lutaráne. ČZN 1910, str. 116 Pa slétkar, kálkoštékrát

já šô té kmàt pôlák kríža, sàli já çùu glás:

ČZN 1913, str. 11

▣ Nov. (slédkar), Muk. (slédkar), SSKP (slédkar), Plet. (slédkar)

☞ kesnej

slobodno nač. prisl.

1. svobodno: »Sà drúgo mi ga slòbodno fčinitá, sàmo prék plòta mà nàsmitá vřtiti, záto ka ga já tô za cigána nájvékša kaštiga!« ČZN 1911, str. 69

2. dovoljeno: Diklíčka já běžala domô pa domá, bár prlé nè znála gúçati, já zaj lipô çřstvo pítala màtär, či slòbodno dá žípka gospê. ČZN 1913, str. 28

▣ Nov. (slòbodno), Muk. (slobáuden -dna -o, prid.), SSKP (slòbodno), Plet. (slobòdan, prid.)

sploj čas. prisl.

vselej, vedno: A veščáni so se splòj sva-juváli zavòlo kapêlice. ČZN 1910, str. 110

▣ Nov. (splój), Muk. (splój 'popolnoma'), SSKP (splój, splòh), Plet. (splòh)

☞ nigdar, seli, sigdar, vsigdar, zmeron

spodaj mestov. prostor. prisl.

izraža položaj, ki je od določenega položaja v prostoru nižje: Spòdaj je pa stáo èden Židov, ki je nè mòlo Bogá. ČZN 1910, str. 110

▣ Muk. (spòdik, spòdkar), Plet. (spòdaj), SSKP (spòdi)

☞ ocgora, ocpodì, od-zdola, zgoraj

srečnej primer. nač. prisl.

srečneje: »Gda do Mùre prídete, mòre kákši záloš [založaj] krùha v njò vřtiti, da srečnej prék prídete!« ČZN 1910, str. 109, op. 2

stoukrat količ. kratn. prisl.

izraža sto ponovitev: »Bòg ti stòkrát pláti, zdaj si me rěšo té vèlike kázni!« ČZN 1910,

str. 110

▣ Nov. (stòukrat), Muk. (stáukrat), Plet. (stòkrat), SSKP (stòukrat, stòkrát)

☞ ajnouk, ajnoug, ednouk, enkrat, dvakrát, trikrat, večkrát

strašno nač. prisl.

prislov od strašen: Èdna ženska je náj-mre zgònila možá v lòg drva sèkat, ona pa šla k toj svétoj bàbi, i se njoj tòžila, da je njéni mòž mřo i da se njoj vsákšo nôč strašno sènja od njèga ČZN 1910, str. 127

▣ Nov. (strášen -šna -šno, prid.), Muk. (strášen -šna -o, prid.), SSKP (strášno), Plet. (strášen, prid.)

š

ščista mer. prisl.

čisto, popolnoma; izraža odsotnost kakršne koli omejitve pri kakem dogajanju, stanju: Ajnòk so anoga doklèžoskoga človeka, (H)Ládna, tàg dùgo gonilá po Osrètki, ka já ščista nôvi gabán sà zapràvo. ČZN 1911, str. 56

▣ Nov. (ščista), Muk. (sčista), Plet. (sčista)

☞ pofsen, zefsema

šegavo nač. prisl.

ponosno, oholo: Tùrjançarje ali, kak samí sebé šegávo zovéjo, »varašanci« že od nègda ràdi kaj posèbnoga májo. ČZN 1910, str. 122

▣ Muk. (šègavi -a -o, prid., 'odrezav, jezikav'), SSKP (šègavo), Plet. (šègav, prid.)

T

ta kaz. smer. prostor. prisl. zaim.

tja; izraža, da je premikanje, dejanje usmerjeno v razmeroma oddaljeni kraj, prostor: Natò so židòvñj šli tá pa so nájšli Jèzoša. ČZN 1911, str. 66

kot sestavina glagolskih kalkov: Na sinú pa, štàri já domá za pàçjòf sèdo, já mùa sèla, pa sà já mřtáf tá ftégno. ČZN 1911, str. 62

▣ Nov. (tà), Muk. (tà), SSKP (tà), Plet. (tà)

☞ esi, se, tanta

tak kaz. nač. prisl. zaim., kaz. mer. prisl. zaim.

1. tako; izraža način dejanja pri govorečem ali v bližini govorečega, na katerega se usmerja pozornost koga: Kàg Bòk na sà drùgo skřp nòsi, tàk skrbí on tùj za človeka, štàromi so ži zobjé vòspokàpali.

ČZN 1911, str. 66

2. tako; izraža način dejanja, potek česa, znan iz predhodnega besedila, okoliščin: Dà vòtär dòsta jábok pa grùšäg dòlstápé, tè idä jěš pa sà kòta pònji. Sát sà njämi tàk na iglé zgrábi, pa ga tè násé domò.

ČZN 1911, str. 66

3. tako; izraža enakost načina dejanja, stopnje lastnosti s primerjanim: pòfsän tàk, kak tù gučímó ČZN 1911, str. 47

4. tako; izraža veliko mero ali stopnjo tega, kar izraža glagol, pridevnik ali príslov: Zákaj si ga opšálo tak jáko? ČZN 1911, str. 50, op. 4

5. tako; izraža nedoločen način: mačkinji glás sà tàk nèkak slíši ČZN 1911, str. 51, op. 2
 ☞ Nov. (ták), Muk. (ták), SSKP (ták), Plet. (ták)
 ☞ etak, ovači, ovak

takrat čas. prisl.

izraža čas, trenutek v preteklosti ali prihodnosti, kot ga določa sobesedilo: Tàkrát je sàmo njéno tělo bilò tù na zèmlji, a dùša je pa na òvom svèti v nebésaj, v purgatòrjumi i v pékli hòdila ČZN 1910, str. 124

☞ Plet. (takrát)

☞ te

tam, tan kaz. mestov. prostor. prisl. zaim.

izraža vidni, od govorečega razmeroma oddaljeni kraj, prostor nahajanja, dogajanja česa, na katerega se usmerja pozornost koga: »Kà iščä tá běla žànska tù, štàra tan pr péči stojí?« ČZN 1911, str. 58

☞ Nov. (tàn), Muk (tán), SSKP (tàm), Plet. (tàm)

☞ tamodnet, tanodnet, tù

tamodnet, tanodnet mestov. prostor. prisl. zv.

od ondod; izraža položaj, kraj, prostor, od koder kaj poteka, se nahaja, dogaja: Vsèm so naednòk kárte z ròk spàdnole i gospòdje so bėžali tamòdnet. ČZN 1910, str. 119 F-štàri kráj má rép obrñjäni, tànodnät prídä návòla. ČZN 1911, str. 59

☞ Nov. (tàn ~ òdnet), Plet. (odned)

☞ tam, tan

tanta kaz. smer. prostor. prisl. zaim.

tja, tjale; izraža, da je premikanje, dejanje usmerjeno v razmeroma oddaljeni kraj, prostor: Dà so Varžèncarjä stànoli, so sà tàntá pälàli, kàma jä rúd bùü obrñnyäni.

ČZN 1913, str. 17

☞ esi, se, ta

te čas. prisl. zaim.

1. tedaj; izraža čas, trenutek v preteklosti ali prihodnosti, kot ga določa sobesedilo: Zvùn tòga je èšče vnozjóno vojákov prišlo vu vés na žakúciyo i to rávno tè, gda so kmètovje v Egersègi v vòzi bilí. ČZN 1910, str. 114

2. tedaj; izraža vzročno-sklepalno razmerje: Či ga präj nà-j fèásik od živlènja správilí, te-j njín tòča sáko lèto siljá pobíla. ČZN 1911, str. 59

3. tedaj, potem; z oslabljenim pomenom *izraža nejevoljo, presenečenje, začudenje:* »Ohò, te si tò tí, tà 'údi!« ČZN 1913, str. 13

4. potem; izraža, da se dejanje zgodi po krajšem ali daljšem presledku: Čási nastánä v nyòj válka svètlost, štàra svètlost trpí nikálko màgnyäny pa te pràminé. ČZN 1913, str. 9

5. potem; izraža, da se dejanje zgodi po predhodnem dejanju: Mälinčara jä prlé né bilò stráj, liki dà njämä vrág záčäo kímati pa ga zvàti, kaj sà šò ž nyim màtat, te ga jä obíšäo tàkši škrap, ka jä krščäg z glávä zgrábo pa tag bėžäo domò. ČZN 1913, str. 14
 ☞ SSKP (tè), Plet. (tè)

☞ takrat, potom, poton, zaten

tejmbole mer. prisl. zv.

toliko bolj; izraža višjo stopnjo, mero dejanja, stanja, lastnosti v primerjavi s pričakovano: zato so ščã tẽmbõlä zãčali prãklinyati. ČZN 1913, str. 30

▣ SSKP (tẽjm, bõle, bõlje)

telko kaz. mer. prisl. zaim.

toliko: Tẽ ãlõvek je znãn pijan, da tẽlko kãple! ČZN 1910, str. 128, op. 2

▣ Nov. (tẽlki -a -o, prid.), Muk. (tẽlko), SSKP (tẽliko)

☞ kelko

temelito nač. prisl.

temeljito; izraža, da dejanje, stanje, lastnost zadeva temelj, bistvo česa: liki tũj zãto, ka sã jã pr tõn dẽli zbidĩla v-mãni vÃkša lũbav do svõjãga mãtãrinoga jãzika, štãroga san sã potõn bõlä tãmãlito zãčão fãiti ČZN 1911, str. 47

▣ (Plet. temeljit, prid.)

teško, težko nač. prisl.

prislov od težek; izraža, da se kaj opravlja s trudom, naporom: Vẽj vam jo je znãn težko na rãmi držãti! ČZN 1910, str. 128

V zãčẽtki nyoj jã jãko tãško šlõ, pa so si ži vojãcjã zãčali poguãvãti ČZN 1913, str. 8

▣ Muk. (tẽžek, -žka, -o, prid.), SSKP (tẽško), Plet. (tẽžãk, prid.)

☞ lejko, žmetno

tijem, tìjan prostor. prisl.

tja daleč, tam daleč, vse tja do: Lũtar Mãrtin, gda je svõjo krĩvo vẽro razšĩrjavão, je žẽ prej tìjem do Rãdgone sãgno, i bi tak mẽo k nãm Slovẽncõm prĩti. ČZN 1910, str. 116 Anoga brãtõnskoga ãlovẽka, Šugorẽca, pa, štãri jã z-Bãkovãc šõ, so cõmprnicã tìjãn do ãrãnsõskã cãrkvi odãgnãlã. ČZN 1911, str. 56

▣ Nov. (tìjan), Plet. (tìjan, tìjam)

trdno, trno nač. prisl.

trdno, zelo, neomãjno: »Mĩrtvãc tĩdno

kõnya jãšã, lũba, tã nẽ strãj?« ČZN 1913, str. 2 Trno gãko hasnovito pa gãko glasovito dẽlo van naznãnyã dãn. ČZN 1913, str. 29

▣ SSKP (tĩdno, tẽrdno), Plet. (tĩdãn, prid.), Muk. (tĩno(k))

☞ jako

trdou nač. prisl.

tako, da ne izraža, kaže lahkotnosti, spretnosti: Kãk jã rãko tõ, ka jã tẽ vojãk prãt svẽtki ži skõro sã dõbro rãzmo, zãj nyãmi pa sã tak trdõ pa nãprĩliãno idã. ČZN 1913, str. 8

▣ SSKP (tĩdi, tẽrdi -a -o, prid.), Nov. (tĩdi -a -o, prid.), Muk. (tĩdi -a -o, prid.), Plet. (tĩd, prid.)

tretĩč zapored. prisl.

tretĩjĩč; izraža, da je dejanje pri ponavljanju na tretjem mestu: o prvĩm, drgõč, tretĩč ... ČZN 1911, str. 56, op. 6

▣ SSKP (tretĩč), Plet. (trẽtĩjĩč)

☞ prvĩkrat, drgõč, drũgõč

trikrat količ. kratn. prisl.

izraža tri ponovitve: Trĩkrãt sã jã obẽso na njõ, da sã jã pa veka sãli dõlprignõla.

ČZN 1911, str. 67

▣ SSKP (trĩkrãt), Nov. (trĩjkrãt), Muk. (trĩkrãt), Plet. (trĩkrãt)

☞ ajnõuk, ajnõug, ednõuk, enkrãt, dvãkrãt, stoukrãt, trĩkrãt, veãkrãt

tũ kaz. prisl. zaim.

1. tu; izraža kraj, prostor, kjer se govoreči nahaja: Pri Rãdgoni je zablõdo, i prĩšeõ v ãdne gorice, gðe je vnožĩno mãle decẽ nãjšẽõ, štãra so sũho rožjẽ na kũp nosila. Tũ pĩta tõ dẽco, kã do dẽlãla, da tõ vkũp nõsijo. ČZN 1910, str. 116

2. tu; izraža s kazanjem, gledanjem, so-besedilom določeno mesto besedila, dela: Tũ pripõmnim, da jẽ veã tãkšij stãvkõv n. pr.: ČZN 1910, str. 109, op. 2

3. tu; izraža trenutek, določen s časom kakega dogodka, stanja: Za rãjnškon jã štẽõ dẽlati pãtko, samo ka sã nyãmi jã tũ

kvár zgódo. Ták já vdáro po glážovini, ka sã potíla. ČZN 1913, str. 24
 ☞ Nov. (tù), SSKP (tù), Muk. (tù), Plet. (tù)

V

v-okrouk nač. prisl. zv.

v krogu; izraža, da je dejanje, stanje določeno z razvrščenostjo česa v obliki kroga: Dã sã vôtär gè v-okròk súčã pa práj vùjška násè, tè sã práj tãn f-tòn prájí vrák prãpãlí. ČZN 1911, str. 56

več primer. mer. prisl.

1. izraža večjo količino ali mero: Té vásnicã so tè dôbilã málo vãč zãmlé, òvã so pa ostãlá obôžanã. ČZN 1913, str. 23

2. izraža nedoločeno večje število, količino, mero: Gròf je mògeo več lét vojãkom oblèko priskrbèti ČZN 1910, str. 115–116

3. v nikalnih stavkih izraža prenehanje dejanja ali stanja: Múra bô tam do kònca svèta stãla i nède več lôčila brãte od brãtov. ČZN 1910, str. 109

☞ Nov. (věč), Muk. (věč), SSKP (věč), Plet. (věč)

☞ menje, više

večer čas. prisl.

zvečer; v času od večera do polnoči: Dã sã židòvjã cèli dén pòstijo, vãčér jãko pãzijo, dà njúva zvèzda gòr prídã. ČZN 1911, str. 59

☞ SSKP (večér), Nov. (večér ‘večer’), Muk. (večér ‘večer’), Plet. (večér)

☞ odvečara, podnevi, ponoči, pounouči, vignje, vudne, zajtra, zaútra

večkrad, večkrat kratn. prisl.

1. izraža, da se dejanje ponovi v večjem številu: Či já kakša žãna zãkon prãlòmila, já 24 vòjr bíla f klãdo zaklãnyãna, pa já mòš mògão vãčkrãt prnãsti z vèdrom mřzlo vodò pa jo ták spoljãti, ka já do nítí mòkra bíla. ČZN 1913, str. 25 Takšãga ‘pa já vãčkrãd zvãla sinú: »Ívan, òdi rãko, òdi, /...!« ČZN 1913, str. 31

2. izraža, da se kaj zgodi, ponovi ob več priložnostih: Děca vãčkrãt pítajo svòjo mãmico, zãkaj spèvlã kùkujca: kùkuk, kùkuk. ČZN 1911, str. 65

☞ SSKP (věčkrat), Plet. (věčkrat), Nov. (věčkrat), Muk. (věčkrat)

vignje, vudne čas. prisl.

podnevi; v času svetlobe od sončnega vzhoda do zahoda: Dòsta so nyãmi zadèvalã nè samo vnòci, liki ščã vignyé. ČZN 1913, str. 12 Pri njem se je držao vnòci i vudné. ČZN 1910, str. 119

☞ SSKP (vudné, vuidné, vujdné, vudnjé), Nov. (vidné, vignjé)

☞ odvečara, podnevi, ponoči, pounouči, večer, vnoči, zajtra, zaútra

visiko nač. prisl.

visoko; izraža, da se kaj pojavlja z razmeroma veliko razsežnostjo v smeri navpično navzgor: Kòmaj já prãčtùu nikãlko rêči pa já ži visiko v-zrãki víso. ČZN 1911, str. 52

☞ Nov. (visiki -a -o, prid.), Muk. (vísek -ska -o), SSKP (visiko, visoko)

☞ nisiko

više primer. mer. prisl.

več; izraža večjo količino ali mero: Na trétjo nõč so pa gospòdje, ki so strážili, vzéli èdno kùpico više i so jo natočili z blagoslòvlenim vínom. ČZN 1910, str. 112

☞ Nov. (više), Muk. (više), Plet. (više), SSKP (visiko ~ više)

☞ menje, več, visiko

vkrej smer. prostor. prisl.

stran, proč; izraža ločitev, odstranitev: Tak se právi od èdnoga gròfa, da je vnògo zemlé po krvici vkrej zéo od sirmãkov. ČZN 1910, str. 112

☞ Nov. (fkrèj), Muk. (vkrãj)

☞ kcoj

vletí čas. prisl.

poleti; izraža, da se dejanje dogaja v delu leta med pomladjo in jesenjo: Vletí man trí, pa so sã pùnã, vzími pa sãmo àdno, pa tista prázna. ČZN 1911, str. 65

▣ Nov. (vlèti), Muk. (vlèti), SSKP (vlèti), Plet. (polèti)

☞ pozimi, vzimi

vmèjs čas. prisl.

izraža trajanje, potek med prekinitvami kakega dejanja, stanja: Gda je žènska tã vmèš pregovoríla, se svéta bàba prebùdíla i jo je jáko kárala. ČZN 1910, str. 124

▣ Muk. (vmèjs), SSKP (zmèš), Plet. (vmèš)

vnejmar nač. prisl.

izraža neskrbnost, malomarnost, nepri-zadevnost: tá rêč sã tàkšãmi právi, ki já žã vnèmar jáko brãzi pámati ČZN 1911, str.

74, op. 12

▣ Nov. (vnèimar), SSKP (vnèjmar, vnèmar), Plet. (vnèmar)

vnoči čas. prisl.

ponoči; izraža, da se dejanje dogaja v času teme od sončnega zahoda do vzhoda: Čãsi sã túj zgodí, ka kùga človeka sprãvája, dà vnòči kãma idã. ČZN 1911, str. 58

▣ Nov. (vnòči), Muk. (vnòči), SSKP (vnòči)

☞ odvečara, podnevi, ponoči, pounouči, vignje, vudne, zajtra, zaútra

vnogo mer. prisl.

mnogo; izraža veliko količino ali mero: An vãčér já prišlo vnògo lúdi ČZN 1913,

str. 32

▣ Nov. (vnòugi, -a -o, prid.), Muk. (vnãugo), SSKP (vnògo), Plet. (mnòg, prid.)

☞ malo, precí, preveč, vnožino

vnožino mer. prisl.

mnogo; izraža veliko količino ali mero: Té člòvik já nãjmrã vnožino pènãš nãjšão

ČZN 1911, str. 54

▣ Nov. (vnožina), Muk. (vnožina)

☞ vnogo

võ smer. prostor. prisl.

1. ven; izraža premikanje ali usmerjenost iz zaprtega prostora: Ponòči já vãčkrãd vidíti, da plamèn vdãri vò z-zãmlé ČZN 1911, str. 57

2. ven; izraža odhod od doma, iz domačega okolja: Kak já vò z-vési prišão, njãmi já fčãsik púno brãzglãcof sílilo k-kòlon.

ČZN 1911, str. 57

▣ Nov. (võ), Muk. (võ), SSKP (võ, vòn, vùn), Plet. (vèn)

☞ notri, vöni

vöni mestov. prostor. prisl.

zunaj; izraža prostor, ki ni v območju zaprtega prostora: Gda so vse zmlãtíli, je kùma večér vrèče pšènice vöni nihão i je tã vnòči štèo vkrádnotí. ČZN 1910, str. 127

▣ Nov. (vöni, vünèj), SSKP (vinèj, vöné, vönèj), Plet. (vnè)

☞ notri, vò

võrno nač. prisl.

verno, zvesto: Oblúbíla sta záto níkšo drúgo pokòro, štãro ta do kònca svòjãga živlènya mògla vòrno spunyãvati. ČZN 1913, str. 36

▣ Nov. (vören -rna -rno, prid.), Muk. (vören -rna -o, prid.), SSKP (vòrno, vèrno), Plet. (vèrøn, prid.)

vred nač. prisl.

izraža udeleženosť s še kom ali čim pri kakem dejanju, stanju: Té samostán je Tòrk z cerkvjòv vréd razrúšo. ČZN 1910,

str. 110

▣ Nov. (vréd), Plet. (vréd), SSKP (vréd, vrét)

☞ fküp, vküp

vujška smer. prostor. prisl.

kvišku; izraža gibanje ali smer navpično navzgor: Dã sã já vujška zglãdno pa vido, ka nèga mãsã, sã čúdivão ČZN 1913, str. 27

▣ Nov. (vujška), SSKP (vujška)

vütro čas. prisl.

jutri; prvega dne po današnjem dnevu:

Jàs tá pridán ģnjäs, kãma tí vùtro. ČZN 1911, str. 72

📖 Nov. (vùtro), SSKP (vùtro)

👉 gnjes

vzimi čas. prisl.

pozimi; izraža, da se dejanje dogaja v delu leta med jesenjo in pomladjo: Tê najmrã právjijo, ka lãstvicã vzimi spijo vùtлон drëvjì. ČZN 1913, str. 15

📖 Muk. (vzími), SSKP (vzími)

👉 pozimi, vleti

vznak nač. prisl.

izraža, da se kdo, kaj giblje ali je usmerjeno od hrbtné strani proti tlem: Či té grëšnik na obráz spãdne, bo pogùblen, či pa vznãk spãdne, se zveličã. ČZN 1910, str. 111

📖 Plet. (vznãk)

Z

zadnjikrat kratn. prisl.

zadnjič; izraža, da je dejanje pri ponavljanju na zadnjem mestu: Gda je Tòrk zãdnjikrát razdírao po našoj slovënskoj krajíni, tè je èdno brùnčeno kùso povrgeo pri Didërovci. ČZN 1910, str. 111

📖 Muk. (zãdnjikrat), Plet. (zãdnjikrat)

👉 prvikrat

zadosta mer. prisl.

zadosti, dovolj; izraža količino, mero, ki ustreza, zadošča: Nê já mèla zadòsta pënãs, kaj z gòtovim plãčala ČZN 1913, str. 35

📖 Nov. (zadòsta), Muk. (zadòsta), SSKP (zadòsta), Plet. (zadòsta)

👉 dosta

zaj, zdaj čas. prisl. zaim.

1. *zdaj; izraža, da se kaj (z)godi, obstaja v trenutku govorjenja ali takoj po njem: »Zdãj se pa tè najëjmo zãdnjikrát!* ČZN 1910, str. 126

2. *izraža, da se dejanje godi v sedanjem,*

današnjem času: Mët so vòpolízali, zãj pa bìšãjo f-kòš. ČZN 1911, str. 71

3. *izraža, da se bo dejanje godilo v prihodnosti: Nò, zãj mi pa te naj sám Bòk pomãga!* ČZN 1913, str. 15

4. *izraža, da se je dejanje zgodilo v preteklosti: Zãj ja nastãla nìkša šùmlajca* ČZN 1911, str. 50

5. *z oslabljenim pomenom poudarja zahtevo: Lidjë, zãj pa mòlmo Bogá!* ČZN 1913, str. 32

📖 Nov. (zdãj), Muk. (zdãj), SSKP (zdãj, zdã), Plet. (zdãj)

👉 dozďaj

zajtra čas. prisl.

zjutraj; v času od svita do dopoldneva: Ajnòk sã já nìkši Brãtončãr, Vučãk, zãjtra ràno pãlão po spovidníka. ČZN 1911, str. 57

📖 Nov. (zãjtra), SSKP (zãjtra), Plet. (zãjtra)

👉 odvečãra, podnevi, ponoči, pounouči, vignje, vudne, vnoči, zaùtra

zakaj vpraš. vzročn. prisl. zaim.

vprašuje po vzroku: Zãkaj je Bòg žãlosten. ČZN 1910, str. 116

📖 Nov. (zãkaj, zakój), Muk. (zãka), Plet. (zakãj), SSKP (zãkaj, zakã, zakój)

👉 zato, zatoga volo

zaman nač. prisl.

izraža neuspešnost dejanja glede na dosego cilja: A zamán je bilò vse. ČZN 1910, str. 118

📖 Muk. (zamán), Plet. (zamàn), SSKP (zamán 'malovreden', prid.)

zaporedoma nač. prisl.

izraža, da si časovne enote, ponovitve, stvari neposredno sledijo: Za 'n krãtek čas stojí šest varašãncov pred škònikom. Škònik je zaporédoma pítao, štèri vse želé dëžďž. ČZN 1910, str. 122

📖 Plet. (zaporëďdoma)

zaprvice čas. prisl.

sprva, v začetku; izraža čas začetka dejanja, stanja: Té člòvik prpovídãvlã,

ka prkázãm prídã od Doklèžovja pa jã zãprvicã cilò mãla. ČZN 1913, str. 22

☞ Nov. (zãprva), SSKP (zãprva), Plet. (zapřva)

zaran čas. prisl.

zgodaj; izraža, da je dejanje, stanje časovno malo oddaljeno od začetka jutra:

Štò zarãn stãnã, zlát nãjdã. ČZN 1911, str. 70

☞ Nov. (zarãn, zarãna), SSKP (zarãn), Plet. (zarãn)

☞ rano

zatejm, zaten čas. prisl.

izraža, da se dejanje zgodi v času po predhodnem dejanju: Džilêr mã v ròkaj dàlãglét pa gléda prlé prti Nênsčãki, zatem pa prti bòltinskomi grãdi. ČZN 1913, str. 22 Natò so pa prišli pandúrjã pa so prãpovèdali otkãpati tòga mantrníkã.

Zatèn jã dùgo sã tùj bìlò. ČZN 1913, str. 23

☞ SSKP (zatém, zatejm), Plet. (zatem)

☞ potom, poton, te

zato kaz. vzročn. prisl. zaim.

1. izraža vzrok ali namen, znan iz predhodnega besedila: Nê jã mòq dòbro naklàjãno, pa kòla so tùj nê bìlá dòbra. Zãto jã ži po gòrnji vãsnicaj: po Pãtãnci pa po Krògi zãcao toriti kròfã. ČZN 1911, str. 54 // *izraža utemeljitev, vzrok dejanja, kot ga določa odvisni stavek:* Tò sã prãj čùjã zãto, ka sã tù nikši prãminòči mladénãc vòzi na non ribãši ČZN 1911, str. 50

2. izraža namen dejanja, znan iz predhodnega besedila: Diklìčka nyoj jã pa odgovorìla, ka tò zãto strèlajo, kaj točò prãgnãli. ČZN 1913, str. 28 // *izraža namen dejanja, kot ga določa odvisni stavek:* Tò so pa dèlali zãto, kaj kòza tãm mãkãtala pa s tèm mãkãtanyon sramotìla hùdodèlnika. ČZN 1913, str. 25

ČZN 1913, str. 25

3. izraža ozir, zadržek, znan iz predhodnega besedila, ki ne vpliva na dejanje: Naj bò pãs kãkšté bìli, bu(h)é zãto li čãrnã mã. ČZN 1911, str. 73

☞ Nov. (zãto), Muk. (zãtãu), SSKP (zãto), Plet. (zãtò)

☞ zakaj, zatoga volo

zatoga volo vzročn. prisl. zv.

zaradi tega, zavoljo tega: Nêgo gospòd grãda i plevãnoš sta zãtòga vòlo po smřti nê nãjšla pòčinka v grobèj. ČZN 1910, str. 113

☞ Nov. (zãtògavòlo), Muk. (zãtògavòlo)

☞ zakaj, zato

zãutra čas. prisl.

Tak je tam stão s tòv pšenicov na ràmi, dòkeč je nê zãutra còmprnjek na gùmlo prišeo ČZN 1910, str. 128

☞ SSKP (zãutra)

☞ odvečara, podnevi, ponoči, pounouči, vignje, vudne, vnoči, zajtra

zavekše nač. prisl. zv.

za večje, višje, imenitnejše: Ajnòk sta si zãcnola gúcati od Bogã, pa jã fãrar prãvo, ka jã litarãjnski bòg zavékšã kak kato-lìčãjnski ČZN 1913, str. 5

☞ navekše

zefsema nač. prisl.

popolnoma, čisto; izraža odsotnost kakršne koli omejitve pri kakem dogajanju, stanju: »h« glãsnik jã nã-konci rèči zãfsãma prãmíno àli sã jã pa sprãmèno v »j« ČZN 1911, str. 47

☞ Nov. (zevsèma), Plet. (zøvsèma)

☞ pofsen, ščista

zgoraj mestov. prostor. prisl.

izraža, da se kaj dogaja, nahaja na mestu, v položaju, ki je od določenega mesta, položaja višje: Ov zgòraj kòmaj dene krížec vu lùknjo, se njemi zvrtil mãmica i spãdne dòl. ČZN 1910, str. 110

☞ Plet. (zgòraj)

☞ ocpodi, od-zdola, odzgora, spodaj

zlejka nač. prisl.

zlahka; izraža opravljanje, izvrševanje

česa brez truda, napora: Té martjájski tásár já pa sákíro cilô zlájka vřgäo na Tišino ČZN 1911, str. 61

▣ Muk. (zléka), SSKP (zlěhka)

☞ lejko, ležej, leži, najleži, nalejci, težko, teško, žmetno

zmeron čas. prisl.

zmerom, zmeraj; *izraža, da kaj obstaja, se dogaja brez prenehanja*: Ajnôk jo já môš pítao, zâkaj já zméron tâg žâlóstna.

ČZN 1913, str. 5

▣ Nov. (zméron), Muk. (zméron 'pri miru'), SSKP (zmirom), Plet. (zmêrom)

☞ nigdar, seli, sigdar, vsigdar, spoj

zmejšano nač. prisl.

zmedeno, neurejeno: Hitro pa zmêšano ČZN 1913, str. 37

▣ Nov. (zméšani -a -o, prid.), Muk. (změjšani -a -o, prid.), SSKP (změjšani -a -o, prid.)

znaglič nač. prisl.

1. hitro, na hitro; Prlé já níkaj nê vídla, líki kak sâ já ajnôg znáglič nâzâj obrnôla, tak já fčâsig vragâ zaglédnola na non brêsti. ČZN 1911, str. 53

2. kakor hitro: Pa kak so sâ znáglič 'âpili práklinyati, tag já vrák túj záčâo znôva rúžiti pa posôdo trêti. ČZN 1913, str. 34

▣ SSKP (znáglič 'kakor hitro')

☞ hitro, itro, naglo, nanagloma

znouva kratn. prisl.

izraža, da kaj nastopi, se zgodi še enkrat

po čem drugem iste vrste: Kag ja tak stáo pa si prámišlávao, já záčüü za 'n časâg znôva: ČZN 1913, str. 13

▣ Nov. (znóuvič), Muk. (znâuva, znâuvič), SSKP (znóuva, znôva), Plet. (znôva)

☞ nazaj, pa, pali, palik

zoupston nač. prisl.

zastonj; *brez plačila, brezplačno*: Zôpston dôblânomi kônji nê trbê zôbi glédati.

ČZN 1911, str. 72

▣ Nov. (zôubston), Muk. (zôbston), SSKP (zôbston, zôbstom), Plet. (zobstônj)

Ž

žalostno nač. prisl.

prislov od žalosten; *izraža, da se v dejanju kaže žalost, bolečina*: Obá têva človêka sta si dalá pênâzâ dèlati, samo ka sta ophodila žâlóstno. ČZN 1913, str. 23

▣ Nov. (žâlosten -tna -tno, prid.), SSKP (žâlosten -tna -o; žâlosten -sna -o, prid.), Plet. (žâlóstn, prid.)

žmetno nač. prisl.

težko; *izraža, da se kaj opravlja s trudom, naporom*: Žmätno sâ lôčila s tôga svêta, záto ka sâ nyoj já právâč mílilo dêtâ, štáro já tag málo môgla povřéti na svêti. ČZN 1913, str. 5

▣ Nov. (žmèten -tna -tno, prid.), Muk. (žmèten -tna -o, prid.), SSKP (žmètno)

☞ lejko, ležej, leži, najleži, nalejci, težko, teško, zlejka

Analiza

V slovarju prislovov, evidentiranih v Kùharjevem gradivu za ČZN, je 262 iztočnic (za primerjavo: v SSKP je 940 iztočnic in 40 podiztočnic, označenih z besednovrstno oznako *prisl.*; gl. Bedek 2018: 36), od tega jih je največ na črko N (56), sledijo prislovi na P (33), V (22) in Z (22). Deset iztočnic je dvobesednih: *či duže* (z varianto *čiduže*), *na stržaj*, *na glas*, *na*

hitroma (z varianto *na itroma*), *na srejdi* (z varianto *nasrejdi*), *nej davno*, *ob ednem*, *od-zdola*, *v-okrouk*, *zatoga volo*; ostale so enobesedne.

Glazoslovje

V Kūharjevih prislovih so izpričane prekmurske glasoslovne posebnosti. Zaokroženi *ü* je nastal iz dolgega *u*: *drügouč*, *fküp*, *tü*, *vütro* 'jutri'. Prislov *blüzi* je nastal z labializacijo *i* v *ü*, »nastal/o/ po prekožložni asimilaciji na sledeči vokal *u* ali *o* in pa tudi po asimilaciji na sosednji labialni konzontan« (Ramovš 1995: 222). Odras za stari polglasnik je *e*: *dendenešnji*, *kesno*, *lejko*, *ležej*, *menje*, *najležej*, *zlejka*; pojavlja pa se tudi sekundarni polglasnik v sosesčini zvenečih konzontanov: *zefsema*, *čerezret* (*čerez* < *čertz(ь)). Dvoglasnik *e:i* Kūhar zapisuje z *ê*, v slovarskih iztočnicah pa je prečrkovan v *ej*: *bejlo*, *naposlejd*, *na srejdi*, *porejci*, *sejnta*, *sejntan*, *tejmbole*, *vmejs*, *vnejmar*, *zatejm*. Prekmurski dvoglasnik *o:u* je v Kūharjevih zgledih označen z *ô*, v iztočnicah ga zapisujem z *ou*: *ajnouk*, *bouše*, *domou*, *drgouč*, *drügouč*, *ednouk*, *grdou*, *gostou*, *joučič*, *lepou*, *lipou*, *najbouše*, *natou*, *poulek*, *pounouči*, *stoukrat*, *znouva*, *zoupston*. Samoglasnik *ö* izvira iz *ę* v položaju za *v* ali iz *u* v položaju za ustničnikom: *vörnö*, *vö*; *vöni*. Odras za zlogotvorni *ł* je *u*: *dugo*, *čiduže*, *puno*. Prehod nenaglašnega *e* v *i* je izpričan v: *čiduže*, *idnouk*, *joučič*, *lipou*. V zgledih je izpričana tudi vokalna redukcija: *kelko*, *telko*; *tak*.

Med značilnostmi prekmurskega soglasniškega sistema najbolj izstopajo: prehod mehkega palatalnega *l'* v srednji *l*: *bole*, *dale*, *dele*, *nadale*, *nadele*, *najbole*, *nerazumlivo*, *temelito*, *zatoga volo*; prehod *-m* v *-n*: *sedenkrat*, *tijen*, *getan*, *poton*, *zaten*, *sešeron*, *nikan*, *pofsen*; onemitev vzglasnega *x* -: *itrej*, *itro*, *na itroma*; prehod medglasnega in izglasnega *x* v *j*: *zlejka*, *sploj*; protetični *v*: *razvüzdano*; *v* v položaju pred nezvenečim nezvočnikom in pred pavzo izgubi zven ter se premenjuje s *f*: *fčasi*, *fküp*, *zefsema*, *praf*, *pofsen*; ali onemi: *seli* 'vselej'. V Kūharjevih zapisih prislovov so izpričani tudi: prilikovanje po zvenečnosti: *slatko*, *sletkar*, *teško*, *naskriš*, *nigdar*, *negda*; ohranjenost *v* v veččlenski konzonanci: *prvle*, *najprvle* 'prej'; drugotni *ň*: *gnjes*, *gnjesden*, *vignje*; premene posameznih soglasniških skupin – *tl* v *kl* (*nakla*), *tm* v *km* (*kmeče* 'kmično, temačno'), *dn* v *gn* ali *n* (*gnjes*, *nazagnje*, *vignje*, *trno* 'trdno'), *mn* v *vn* (*vnogo*, *vnožino*); olajšanje sklopov: *ednouk* > *ajnouk*, *skrma* < *skrivoma*, *ščista* < *sčista* 'čisto, popolnoma', *ocgora* 'od zgoraj', *ocpodi* 'od spodaj'. Skupina *-čki* je ohranjena: *pojdočki*.

Oblikoslovno-besedotvorna analiza

Izpričani so prostorski, časovni, načinovni, merni, zaporednostni, kratnostni in vzročnostni prislovi ter prislovni zaimki in prislovne zveze. Največ je načinovnih prislovov (89), sledijo časovni (63), prostorski (47), merni (36), kratnostni (21), vzročnostni (4) in zaporednostni (2). Prislovni zaimki (38) so npr. *dotejčas*, *dozdaj*, *esi*, *etak*, *inači*, prislovne zveze (23) pa *dašte*, *kstrani*, *na glas*, *na stržaj*, *nalejci*, *natešče*, *odtistimao*. Nekateri prislovi imajo tudi po dve besednovrstni oznaki, npr. *ajnoug*, *ajnouk* – kratn. prisl., nedol. čas. prisl. zaim.; *kama* – vpraš. smer. prostor. prisl. zaim., poljubn. smer. prostor. prisl. zaim.; *nikam*, *nikan* – nedol. prisl. zaim., nik. smer. prostor. prisl. zaim.

V Kūharjevih prislovih se odražajo razne arhaične posebnosti, značilne za panonski prostor. V prislovni zvezi *zatoga volo* je izpričana stara, trda zaimenska sklanjatev. Praslovanske oblike **kьdě* ‘kje’, **kьdā* in **kьdy* ‘kdaj’ so vidne v prislovih *gda*, *negda*, *nigda*, *nigdar*, *sigdar*, *gde*. Ohranjen je praslovanski prislov *se* ‘sem’ < **sě*. V prislovu *odsegamao* se ohranja rodilnik množine praslovanskega zaimka **sь* ‘ta’: *od* + **síčь* + **mal* ‘določen čas’ (*Slovenski etimološki slovar*). Del prislova *zoupston* je iz psl. **tun’e*, kar je v stsl. *tune* ‘zastonj, brez plačila’. Prislov *nisiko* je iz pridevnika *nisiki*, ki je privzel pripono *-iki* analogično po *visiki* ‘visok’ (Ramovš 1924: 310). Namesto s členico *koli* se večina poljubnostnih zaimkov tvori z vzhodno členico *šté*: *dašte*, *kajšte*, *kakšte*, *kamašte*, *kelkoštekrat*; izjema: *kakoli*.

V slovar Kūharjevih prislovov so vključene tudi stopnjevanje oblike, ki jih navajam kot samostojne iztočnice. Primerniki so: *bliže*, *bole*, *bouše*, *dale*, *dele*, *duže*, *globelej*, *hitrej*, *itrej*, *kesnej*, *ležej*, *leži*, *menje*, *raj*, *ranej*, *srečnej*, *več*, *više*. Presežniki: *najbole*, *najbouše*, *najleži*, *najraj*, *največkrat*, *prekesno*, *premalo*, *preveč* – zadnji trije so tvorjeni s predpono *pre-*, ki je značilna za elativno stopnjevanje.

Prisotni sta dve deležji na *-č*: *joučič* ‘jokaje’, *pozabič* ‘pozabivši’. Po Jesenšku (1998: 29) so deležijske oblike na *-č* in *-ši* v prekmurskem knjižnem jeziku arhaični oblikoslovno-skladenjski vzorec, ki je v panonskem jezikovnem prostoru prisoten od časov Cirila in Metoda ter stare cerkvene slovanščine.

Navadne izpeljanke imajo obrazila *-oma* (*skrma* < *skrivoma*, *zaporedoma*), *-krat* (*enkrat*, *dvakrat*, *kelkoštekrat*, *prvikrat*, *sedenkrat*, *stoukrat*, *trikrat*, *večkrat*, *zadnjokrat*), *-ič* (*joučič*, *tretič*, *pozabič*), *-ou* (*domou*, *gostou*, *grdou*, *lepou*, *lipou*, *trdou*), *-ouk* (*ajnouk*, *ednouk*, *idnouk*) idr. Največ je prislovov, izpeljanih iz pridevnikov (*bejlo*, *čalarno*, *črstvo*, *dobro*, *dugo*,

grdo, grdou, hitro, itro, kmeče, lejko, lepou, lipou, milo, naglo, nevarno, nisiko, norčasto, obilno, pazljivo, pobožno, prilično, razvüzdano, slatko, slobodno, strašno, šegavo, temelito, teško, težko, trdno, trno, trdou, visiko, vörno, zmejšano, žalostno, žmetno). Primerniki imajo naglašeno obrazilo -*ej* (*globlej, hitrej/itrej, kesnej, ležej, ranej, srečnej*) in nenaglašeno -*e* (*bliže, bole, bouše, dale, dele, duže, više*). Modifikacijske izpeljanke: *dašte* 'kadarkoli', *kajšte* 'karkoli', *kakšte* 'kakorkoli', *kamašte* 'kamorkoli', *kelkoštekrat* 'kolikor koli krat'. Prislovi iz predložnozvezne podstave so npr. *fčasi, podnevi, ponoči, včasi, vleti, vnoči, vzimi, na hitroma, na itroma, nanagloma, potihoma, ščista, skratka, naskori, pomali, odvečara, pogousci, porejci, naskriš*. Pri sestavljenih prislovih prevladuje predpona *ne-*: *nečisto, nemilo, nepošteno, neprilično, nepripravno, nerazumlivo, neslano, nezgovorno*. Med sestavljenke spadajo tudi presežniki, ki se tvorijo s predpono *naj-*, elativne stopnje pa s *pre-*. Sklopi so: *zakaj, posili, pozimi, natelko, natešče, kzdoumi, nasrejdi, odtistimao, odsegamao, naednouk, najdnouk, najnouk, v-okrouk, dozday, dotejčas, kstrani, sešeron* (*vse + širom*), *čerezret* 'izvenredno' (*č(r)ez + red*), *napou, natou, znaglič, pokesnič, ocgora, ocpodi, opounouči, nadale, nadele, zadosta, potom, poton*.

Izvor prislovov

Iz nabora prislovov je ugotovljivo, da je Kūhar večinoma rabil prislove, zastopane v vzhodnoslovenskem prostoru, to so npr. *esi, inda, nindri, prvle, se, žmetno*. Med njimi so tudi zelo zastareli, denimo prislov *naopak* 'napačen' (sklopljen iz *na* in star. *opâk* 'odzadnji, nasproten, napačen' < psl. **öpakъ* < ide. **ápo-h3kwo-* 'obrnjen, gledajoč nazaj' (*Slovenski etimološki slovar*)) je bil rabljen že v 16. stoletju; prislov *inači* ima svojo različico že v praslovanščini (stcsl. *inako* 'drugače', hrv., srb. *ināče*, rus. *ináče*, češ. *jinak* 'drugače', psl. **jināče* 'drugače'). V slovarju so tudi prislovi iz kajkavskega prostora, ki so se ustalili v prekmurskem jeziku: *ovak, više*. Zgolj dva prislova sta prevzeta iz neslovanskih jezikov: *čalarno* 'zvijačno, varljivo' < madž. *csalárd* 'goljufiv, lažen'; *kcoj* 'zraven' je nemški kalk (nem. *zu* 'zraven').

Zastopnost prislovov v drugih slovarjih

Pri analizi zastopnosti Kūharjevih prislovov v drugih (prekmurskih) slovarjih sem upoštevala tudi prisotnost pridevnikov, iz katerih so izpeljani prislovi (gl. npr. iztočnico *bejlo* – Nov. (*béili -la -lo, prid.*), Muk. (*bèjli*

-a -o, prid.), SSKP (*béjli -a -o, prid.*)), dalje morfonološke različice (npr. *bouše* pri Kūharju, *bougše* v SSKP; *odsegamao* pri Kūharju, *odsehmal* v Pleteršniku; *dol* pri Kūharju, *doj* pri Mukiču; in razlikovalne tvorjenke (npr. *pogousci* pri Kūharju, *pogôsto* v Pleteršniku; *nikak* pri Kūharju, *nikaknej* pri Mukiču; *potom, poton* pri Kūharju, *pôtomtôga* pri Novaku). Ugotovila sem, da je od 262 iztočnic Kūharjevega slovarja:

- 206 prisotnih v *Slovarju stare knjižne prekmurščine* (78,6 %),
- 181 prisotnih v *Slovarju beltinskega prekmurskega govora* (69,1 %),
- 178 prisotnih v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (67,9 %),
- 144 prisotnih v *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarskem slovarju* (55 %).

14 iztočnic (*čerezret, idnouk, kelkoštekrat, lidere, najleži, ob ednem, podnevi, potiu, prstrani, ranej, srečnej, tanta, v-okrouk, zavekše*) ni v nobenem od naštetih slovarjev – nekatere (*idnouk*) so zgolj fonološko drugačne kot v omenjenih slovarjih. Izključno v Pleteršnikovem slovarju najdemo 11 iztočnic: *majcko, nalašč, naposlejd, nej davno, nerazumlivo, takrat, vznak, zaporedoma, zgoraj, skratka, temelito*. Za večino teh lahko sklepamo, da jih je Kūhar prevzel iz osrednjeslovenskega prostora, pri čemer je nekaterim dodal prekmurski značaj (*naposlejd, nej davno* – diftong; *nerazumlivo, temelito* – otrditev *í*).

Zaključek

Geselski sestavek zgodovinskega slovarja prislovov Števana Kūharja sestavljajo: glava s krepko poudarjeno iztočnico, zaglavje z opredelitvijo vrste (in podvrste) prislova, pomenskorazlagalni razdelek s ponazarjalnim gradivom in mestom navedbe, dokumentarni razdelek, ki prikazuje izpričanost prislovov v treh prekmurskih slovarjih in v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju*, ter vodilka, ki povezuje pomensko povezane iztočnice.

V slovarju Kūharjevih prislovov je skupno 262 iztočnic. Deset iztočnic je dvobesednih, ostale so enobesedne. Največ je načinovnih prislovov (89), sledijo časovni (63), prostorski (47), merni (36), kratnostni (21), vzročnostni (4) in zaporednostni (2). Vključeni so tudi prislovni zaimki in prislovne zveze. Gesla skupaj s ponazarjalnim gradivom izkazujejo prekmurske glasoslovne (zaokroženi *ü, e*-jevski odraz za stari polglasnik, dvoglasnika *e:i* in *o:u*, samoglasnik *ö, u* za zlogotvorni *í*, prehod nenaglašene *e* v *i*, vokalna redukcija; prehod mehkega *í* v srednji *l*, prehod *-m* v *-n*, onemitev vzglasnega *x*-, prehod medglasnega in izglasnega *x* v *j*, protetični *v, -v*

→ *-f, tl* → *kl, tm* → *km, dn* → *gn, mn* → *vn*) in oblikoslovne posebnosti (stara zaimenska sklanjatev v *zatoga volo*, arhaične oblike kot *se* 'sem', *odsegamao, zoupston*, členica *-šte* pri poljubnostnih zaimkih). Gledano z besedotvornega vidika, je največ prislovov izpeljanih iz pridevnikov, pogosti pa so tudi prislovi iz predložnozvezne podstave in sklopljeni prislovi.

Največ Kūharjevih prislovov (78,6 %) je prekrivnih s prislovi v *Slovarju stare knjižne prekmurščine*. Preseneča podatek, da je več prislovov ujemalnih s prislovi v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (67,6 %) kot s prislovi v *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarskem slovarju* (55 %). Vzrok za to lahko pripišemo dvema dejstvom: (1) da je besedje porabskega prostora arhaičneje v primerjavi z besedjem dólinsko-ravenskega prostora, iz katerega je izhajal Kūhar; (2) da je Kūhar v svoje gradivo vključeval tudi prislove, znane v osrednjeslovenskem prostoru (npr. *nalašč, takrat, vznak, zgoraj, skratka*), na kar opozarja njihova prisotnost zgolj v Pleteršnikovem slovarju.

Literatura

Sabina BEDEK, 2018: *Prislov v Slovarju stare knjižne prekmurščine*. Magistrsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta.

Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja. www.fran.si

Jožica ČEH, 2003: Števan Kūhar in njegova objava Národnega blága Vogrskij Slovëncof v Časopisu za zgodovino in narodopisje, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 74/3–4, 451–456.

Marko JESENŠEK, 1998: *Deležniki in deležja na -č in -ši: razširjenost oblik v slovenskem knjižnem jeziku 19. stoletja*. (Zora, 5). Maribor: Slavistično društvo.

Števan KŪHAR, 1910, 1911, 1913, 1914: Národno blágo vogrskij Slovãncof. Spisao v prekmurskom narečji Števan Kūhar, uredil Karel Štrekelj, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 7/1910, 107–128; 8/1911, 47–76; 10/1913, 1–37.

Francek MUKIČ, 2005: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.

Jožica NARAT, 2007: Kūharjeva prekmurska priredba Janežič-Sketove slovnice. *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*. (Obdobja, 24.) Ur. Irena Orel. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 365–383.

Franc NOVAK, Vilko NOVAK, 2009: *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, ponatis druge, popravljene in dopolnjene izdaje iz leta 1996. Murska Sobota: Pomurska založba.

Maks PLETERŠNIK, *Slovensko-nemški slovar*. www.fran.si

Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika. II, Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.

Fran RAMOVŠ, 1995: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Sinonimni slovar slovenskega jezika. www.fran.si

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja. www.fran.si

Slovar stare knjižne prekmurščine. www.fran.si

Slovenska biografija. Kūhar, Štefan (1882–1915). Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi308721/#slovenski-biografski-leksikon>

Slovenski pravopis. www.fran.si

Natalija ULČNIK, 2009: *Začetki prekmurskega časopisja: besedje Agustičevega časopisa Prijatelj*. (Zora, 67). Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.

ADVERBS IN THE FOLKLORE MATERIAL COLLECTED BY ŠTEVAN KŪHAR

Summary

The article is a dictionary presentation of adverbs as documented in the works of the folklore collector Števan Kūhar from Bratonci (1882–1915). The material from three of his publications in *Časopis za zgodovino in narodopisje* (1910, 1911, 1913) is taken into account. The adverbs in question are analyzed from phonological, morphological and word-formation perspectives. In addition, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar* and *Pleteršnik's Slovene-German Dictionary* are checked for the presence of these adverbs in them. A cross-reference symbol links semantically related keywords.

The structure of a dictionary entry is largely based on the model of Natalija Ulčnik's historical dictionary (cf. the dictionary of Agustič' vocabulary in the newspaper *Prijatelj*). The dictionary entry thus consists of the headword with a keyword in bold type, followed by the type (and sub-type) of the adverb, the semantic explanation with illustrative examples and the place of their occurrence. This is further followed by the documentary section verifying the presence of the adverb in question in the four aforementioned dictionaries. The etymological part is omitted as all the keywords except for two (čalarno, kcoj) are of Slavic origin. Kūhar's adverbs contain 262 keywords altogether. Ten consist of two words, the others of just one. The most numerous are adverbs of manner (89), followed by adverbs of time (63), place (47), measure (36), frequency (21), cause (4), and sequence (2). Some examples

of adverbial pronouns (38) are *dotejčas*, *dozdaj*, *esi*, *etak*, *inači*, and of adverbial phrases (23) pa *dašte*, *kstrani*, *na glas*, *na stržaj*, *nalejci*, *natešče*, *odtistimao*. The entries and the illustrative material show the Prekmurje phonological (the rounded *ü*, *e* reflex of the older semi-vowel, diphthongs *e*: and in *o:u*, the vowel *ö*, *u* for syllable-forming *l̥*, the change of unstressed *e* into *i*, vowel reduction, the change of soft *l̥* into *l*, the change of *-m* into *-n*, the muting of *x*- in the word-initial position, the change of *x* in mid- and final word positions into *j*, prothetic *v*, *-v* → *-f*; *tl* → *kl*, *tm* → *km*, *dn* → *gn*, *mn* → *vn*). The same is true of some morphological features (the old nominal declension in *zatoga volo*, archaic forms such as *se* 'sem', *odsegamao*, *zoupston*, the particle *-šte* in adverbs of universal pronouns). From the viewpoint of word-formation, the majority of adverbs are derived from adjectives. Compound adverbs and those with bases consisting of prepositional phrases are quite frequent too.

The largest number of Kühar's adverbs (78,6 %) can be found also in *Slovar stare knjižne prekmurščine*. Surprisingly, more of his adverbs overlap with adverbs in Pleteršnik's *Slovensko-nemški slovar* (67,6 %) than in *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar* (55 %). This may be accounted for by two reasons: (1) that the vocabulary of the Porabje region is more archaic than the one from the Dolinsko and Ravensko region, where Kühar lived; (2) that Kühar included in his material also the adverbs used in the Central Slovene region (e.g. *nalašč*, *takrat*, *vznak*, *zgoraj*, *skratka*), adverbs therefore that were only present in Pleteršnik's dictionary.